

Vissa utrikeshandelspolitiska frågor

Sammanfattning

Ett enhälligt utskott anser att frihandel är en stark välståndsskapande kraft för såväl de utvecklade länderna som för världens fattigaste länder. Utskottet betonar att stabila och rättvisa spelregler för ett fritt utbyte av varor och tjänster är en avgörande förutsättning för ekonomisk tillväxt och sysselsättning.

När det gäller WTO-systemet anser utskottet att det finns anledning att hysa förhoppningar om resultat från den nya förhandlingsomgången. Tillvaratagandet av u-ländernas intressen är centralt i den nya handelsrundan. Syftet med en rättvis handel är att främja sådana handelsrelationer med producenter i fattiga länder som samtidigt förbättrar arbetsförhållanden, livsmiljö och miljö i övrigt. I en reservation (m, fp, kd) förordas att frågan om sambandet mellan handel och investeringar tas upp snarast möjligt i WTO-förhandlingarna.

Utskottet har vid behandlingen av de utrikeshandelspolitiska frågorna funnit att det finns osäkerhet angående utbytet för u-länderna av det nuvarande internationella handelssystemet. Därför anser utskottet att regeringen bör ge Kommerskollegium i uppdrag att närmare utreda konsekvenserna av WTO-systemet för u-länderna. Detta bör ges regeringen till känna.

I frågor om EU framhåller utskottet med skärpa det angelägna i att u-länderna får ett bättre tillträde till EU:s och andra i-länders marknader för t.ex. jordbruksvaror och teko. I en reservation (m, fp, kd) anförs att ytterligare ansträngningar borde ha lagts ned för att få till stånd mer långtgående liberaliseringar inom jordbruks- och tekoområdena. I en annan reservation (c) framhålls att en övergripande målsättning bör vara att införa ett ”grönt” tullsystem, dvs. generösare tullbestämmelser för exportörer som uppfyller vissa fastställda krav.

Utskottet anser enhälligt att det nuvarande förbudet mot försäljning av snus i övriga EU inte är förenligt med principen om den fria rörligheten av varor. Frågan om snusexport i unionen prövas nu i EG-domstolen. Enligt utskottets mening bör regeringen i sitt yttrande till EG-domstolen kraftfullt argumentera mot snushandelsförbudet och verka för ett skyndsamt avskaffande av detta förbud.

Utskottet är medvetet om att frågan om handel och miljö är känslig. Företagens egna engagemang är av stor vikt men fungerande lagar behövs också. Förutsättningarna för bindande regler kan vara värt att pröva på fler områden. Mot detta ställningstagande reserverar sig företrädarna i utskottet för tre partier (m, fp, kd).

När det gäller exportkrediter och miljö ser utskottet positivt på Exportkreditnämndens reviderade miljöpolicy, vilken bör tillämpas under viss tid innan ytterligare åtgärder övervägs på detta område. I en reservation (v, mp) föreslås att Sverige som ett föregångsland skall ha mer långtgående regler. I en annan reservation (kd) förordas obligatorisk miljöprövning inför alla beslut om statliga exportkrediter.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Innehållsförteckning.....	3
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	5
Redogörelse för ärendet	7
Ärendet och dess beredning	7
Utskottets överväganden	8
Inledning	8
Frihandel	8
Motionerna	8
Vissa kompletterande uppgifter.....	9
Utskottets ställningstagande	11
WTO-frågor	13
Motionerna	13
Vissa kompletterande uppgifter.....	14
Utskottets ställningstagande	22
Inledning	22
WTO-systemet	22
U-ländernas utbyte av WTO-systemet	24
Vissa EU-frågor	25
Motionerna	25
Vissa kompletterande uppgifter.....	26
Utskottets ställningstagande	31
EU:s förbud mot försäljning av snus.....	33
Motionerna	33
Vissa kompletterande uppgifter.....	33
Utskottets ställningstagande	35
Handel och miljö m.m.....	36
Motionerna	36
Vissa kompletterande uppgifter.....	37
Utskottets ställningstagande	40
Exportkreditfrågor.....	41
Motionerna	41
Vissa kompletterande uppgifter.....	42
Utskottets ställningstagande	44
Reservationer	45
1. WTO-systemet (m, fp, kd)	45
2. Vissa EU-frågor (m, fp, kd).....	46
3. Vissa EU-frågor (c)	47
4. Handel och miljö m.m. (m, fp, kd)	48
5. Exportkreditfrågor (v, mp)	50
6. Exportkreditfrågor (kd)	50
Särskilt yttrande	52

WTO-systemet (mp).....	52
Bilaga	
Förteckning över behandlade förslag.....	53

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Frihandel

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:L247 yrkande 6, 2002/03:U294 yrkande 1, 2002/03:U295 yrkande 7, 2002/03:U298 yrkande 2, 2002/03:U322 yrkande 1 och 2002/03:N263 yrkande 11.

2. WTO-systemet

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:U262 yrkandena 4 och 6, 2002/03:U263 yrkandena 1–4, 2002/03:U293 yrkandena 4 och 5, 2002/03:U298 yrkandena 3, 4 och 10 och 2002/03:U322 yrkandena 7, 8 och 13.

Reservation 1 (m, fp, kd)

3. U-ländernas utbyte av WTO-systemet

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anför.

4. Vissa EU-frågor

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:K432 yrkande 12, 2002/03:U290 yrkande 5, 2002/03:U298 yrkandena 7, 8 och 16, 2002/03:U322 yrkande 2 och 2002/03:U323 yrkandena 5 och 10.

Reservation 2 (m, fp, kd)

Reservation 3 (c)

5. EU:s förbud mot försäljning av snus

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:So314 och 2002/03:N382.

6. Handel och miljö m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:U262 yrkande 9, 2002/03:U263 yrkande 12, 2002/03:U293 yrkande 7, 2002/03:U296 yrkande 12, 2002/03:N240 yrkandena 1–3, 2002/03:N311 yrkandena 1–3, 2002/03:N321 yrkandena 1–3, 2002/03:N388 och 2002/03:N396 yrkande 33.

Reservation 4 (m, fp, kd)

7. Exportkreditfrågor

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:MJ428 yrkandena 11 och 49, 2002/03:MJ432 yrkande 27, 2002/03:N240 yrkande 4, 2002/03:N289, 2002/03:N306 yrkande 29, 2002/03:N311 yrkande 4 och 2002/03:N321 yrkande 4.

Reservation 5 (v, mp)

Reservation 6 (kd)

Stockholm den 11 mars 2003

På näringsutskottets vägnar

Marie Granlund

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Marie Granlund (s), Mikael Odenberg (m), Ingegerd Saarinen (mp), Eva Flyborg (fp), Sylvia Lindgren (s), Ann-Marie Fagerström (s), Karl Gustav Abramsson (s), Ulla Löfgren (m), Carina Adolfsson Elgestam (s), Åsa Torstensson (c), Anne Ludvigsson (s), Stefan Hagfeldt (m), Lars Johansson (s), Reynoldh Furustrand (s), Nyamko Sabuni (fp), Lars Lindén (kd) och Gunilla Wahlén (v).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlas 24 motioner från allmänna motionstiden om vissa utrikeshandelspolitiska frågor.

Statssekreterare Lotta Fogde, Näringsdepartementet, har inför utskottet redovisat uppgifter om utvecklingen av och läget i början av mars 2003 i fråga om förhandlingarna i Världshandelsorganisationen (World Trade Organization, WTO). Vidare har upplysningar i ärendet lämnats av företrädare för Diakonia och för Forum Syd, som är en paraplyorganisation för 150 svenska organisationer som arbetar med utveckling och bistånd. Under hösten 2002 informerades utskottet om projektet Globalt ansvar av ambassadör Mia Horn af Rantzen, Utrikesdepartementet.

I samband med behandlingen av ärendet har vidare upplysningar lämnats av svenska företrädare för organisationen Attac (Association for the Taxation of financial Transactions for the Aid of Citizens). I mars 2003 har en skrivelse rörande EU:s förbud mot handel med snus inkommit från Svensk Handel.

Utskottets överväganden

Inledning

I det följande tas upp olika frågor inom området utrikeshandelspolitik. Motioner från den allmänna motionstiden rörande frihandel i världen, WTO-frågor, EU-frågor, handel och miljö m.m. behandlas av utskottet. Även exportkreditfrågor, främst i samband med miljökrav, tas upp. I tidigare betänkanden på det utrikeshandelspolitiska området har utskottet i viss utsträckning behandlat frågor om immaterialrätt, samtidigt som det är riksdagens lagutskott som enligt riksdagsordningen har ansvaret för att bereda immaterialrättsliga frågor. Från och med riksmötet 2002/03 har dessa frågor samlats hos lagutskottet.

Frihandel

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden beträffande frihandel med hänvisning till att motionsönskemålen ligger i linje med pågående strävanden för att förbättra det multilaterala handelssystemet.

Motionerna

I Moderata samlingspartiets motion 2002/03:U322 anføres att Sverige inom Europeiska unionen (EU) och Världshandelsorganisationen (World Trade Organization, WTO) skall verka för den globala frihandeln. Enligt motionärerna bör Sverige agera för att avskaffa tullar och handelshinder så att fattiga länder tullfritt kan exportera varor och tjänster till i-världen. Frihandel handlar inte enbart om utbyte av varor och tjänster, påpekar motionärerna, utan lika mycket om ökat konkurrenstryck och om den kunskapsöverföring som är förknippad med varu- och tjänstehandel och direktinvesteringar.

Motionärerna i motion 2002/03:L247 (m) påpekar att tullmurar har en fördyrande effekt på konsumtionsvaror. EU:s subventionspolitik medför att de europeiska producenterna vinner fördelar, medan konsumenterna förlorar. Vidare slår tullar och protektionism hårt mot de fattigaste länderna i världen som är beroende av sin export.

I motion 2002/03:U295 (m) förordas att Europeiska unionen och övriga i-länder skall undanröja sina handelshinder gentemot u-länderna, inte minst vad gäller jordbruksvaror. Enligt motionärerna bör Sverige genom EU driva frågan om avskaffande av tullar och handelshinder i WTO. Genom en friare handel ges förutsättningar för sunda handelsförhållanden, vilket är en god grund för en snabb och långsiktig välståndsökning.

I Folkpartiets motion 2002/03:U294 understryks att fortsatt globalisering och ökad frihandel kommer att vara avgörande för välståndsutvecklingen i de flesta länder i världen. Frihandel är det viktigaste instrumentet för materiellt välstånd, öppenhet och demokratiska reformer. Sverige bör enligt motionärerna gå i spetsen för en s.k. utvecklingsrunda (development round) inom ramen för WTO. Förverkligande av en sådan runda kommer att innebära betydligt bättre möjligheter för de flesta u-länder att växa och upprätthålla en god inhemsk politik.

Motionärerna anser vidare att Sverige bör stödja fattiga länder, såväl ekonomiskt som juridiskt, för att dessa skall kunna stärka sina positioner inom WTO, liksom inom internationella valutafonden (IMF) och Världsbanken. Genom EU:s handelsavtal med länderna i tredje världen har handelshinder avskaffats på många varor, men knappast på de varukategorier som är viktigast för exportländerna. Till exempel har EU höga handelshinder för teko-, stål- och jordbruksprodukter förutom baskemikalier. I motionen anförs vidare att Sverige inom EU och WTO bör motarbeta den nya och snabbt växande användningen av antidumpningsåtgärder.

Det är främst genom en rättvis världshandel som de fattiga länderna kan lyfta sig ur misären, sägs det i motion 2002/03:N263 (fp). Enligt motionärerna är det obegripligt när globaliseringsmotståndare demonstrerar mot WTO med hänvisning till omsorgen om u-länderna. Allt tyder på att de fattiga länderna skulle ha haft en bättre situation om deras handel ökat mera. Det är snarare brist på demokrati, brist på ekonomiska reformer och marknadsekonomi samt brist på fungerande rättsväsende, jämställdhet och utbildning som gör att situationen inte förbättras. Enligt motionärerna bör ett program för ökat ekonomiskt välstånd och minskad fattigdom bl.a. innehålla fortsatt frihandel och raserande av handelshinder i de utvecklade ekonomierna för u-ländernas produkter.

I motion 2002/03:U298 (c) understryks behovet av en öppen och rättvis frihandel mellan i-världen och u-världen. Protektionism och handelshinder i i-länderna slår hårt mot u-ländernas produkter och befolkning, sägs det. Allt tal om frihandel och marknadsekonomi klingar falskt så länge i-länderna fortsätter att begränsa marknadstillträdet för de fattiga ländernas jordbruksvaror. I dag sker den internationella handeln på icke jämbördiga villkor. Den industrialiserade världen talar om fri handel, men för u-länderna saknas det en öppen marknad.

Vissa kompletterande uppgifter

Inledning

I publikationen International trade statistics 2002 från WTO redovisas utvecklingen av världshandeln t.o.m. år 2001. Den globala utvecklingen av produktionen och världshandeln uppvisade en oväntat stor nedgång under år 2001. Världshandeln minskade med 1,5 % efter att ha expanderat med 11 % året innan. För första gången sedan år 1982 var tillväxten i världshandeln negativ. Handeln med tillverkade varor föll med 3 % medan handeln med

jordbruks- och gruvindustriprodukter ökade med 1,5 %. För utvecklingsländerna minskade värdet av varuexporten med 6,5 % och värdet av varuimporten med 4 %. Även utvecklingsländernas andel av världens totala varuhandelsexport minskade. För de minst utvecklade länderna kunde emellertid en liten positiv förändring i såväl varuexport som varuimport noteras.

För år 2001 beräknas den totala varuexporten i världen uppgå till 6 155 miljarder dollar och den totala varuimporten till 6 441 miljarder dollar. Av varuexporten står Sverige för 1,2 % (75,3 miljarder dollar) och av varuimporten för 1,0 % (62,6 miljarder dollar). Såväl den svenska exporten som importen av varor minskade med 14 % jämfört med år 2000.

Frihandel som välståndsskapande kraft

Utskottet har föregående år (bet. 2001/02:NU15) enhälligt framhållit att det i högsta grad är ett svenskt intresse att värna frihandelns principer. Frihandel är en stark välståndsskapande kraft såväl för de utvecklade länderna som för världens fattigaste länder. Därför gäller det också att ständigt vara på vakt mot protektionistiska inslag i det internationella handelsutbytet. Utskottet ansåg att Sverige även fortsättningsvis aktivt bör delta i arbetet med att befästa och stärka förtroendet för det multilaterala handelssystemet. Miljömässiga och sociala hänsyn är viktiga samtidigt som dessa krav inte får användas emot de länder som ännu inte – trots ansträngningar – kan uppfylla kraven.

Utskottet betonade vidare att frihandel inte är mindre viktig för u-länderna. Eliminering eller minskning av handelshindren skapar nya förutsättningar för ekonomisk utveckling även i dessa länder och kan göra det lättare att också göra andra framsteg, t.ex. i fråga om mänskliga rättigheter, rättvisa och social utveckling.

Frihandel och u-länder

Den svenska positionen är att verka för en öppen och regelbaserad handel, som också kommer de fattiga länderna till del. Detta betyder dels att Sverige och EU skall vara beredda att öppna sina marknader på områden av särskilt intresse för u-länderna, dels att fattiga länder får det stöd de behöver för att bedriva förhandlingar på ett sådant sätt att deras intressen får genomslag. Sänkta handelshinder för u-länders export är också av värde för konsumenter och företag i Europa. Ett första steg är en snabbare avveckling av i-ländernas handelshinder gentemot produkter som u-länder kan exportera, exempelvis arbetsintensiv produktion som textilier och kläder samt produkter inom jordbruket och fiskerieringen.

Trots förbättrade handelspolitiska förutsättningar och handelsrelaterat stöd kommer de fattigare u-länderna att ha svårt att hävda sig på världsmarknaden. En bidragande orsak är oavsiktliga eller dolda hinder för u-länders export till i-länder, exempelvis komplexa administrativa och byråkratiska procedurer. I syfte att åtgärda dessa hinder föreslog Sverige i inledningen av år 2002 att EU skulle inrätta en ombudsman för u-landsexport. Ombudsmannen skulle utgöra kontaktpunkt för klagomål rörande regleringar och administrativa procedurer

i EU som försvårade för eller förhindrade exportörer i u-länder att exportera till EU-marknaden. EU:s ministerråd uppmanade i maj 2002 EG-kommissionen att studera det svenska förslaget och lämna eventuella förslag med anledning av det. Under hösten 2002 återkom kommissionen med ett förslag om att skapa en funktion för förbättrad information till exportörer i u-länderna och vägledning till rätt EU-instans vid den typ av problem som Sverige hade tagit upp. Förslaget bemöttes positivt av flertalet medlemsländer, varför kommissionen förväntas återkomma med ett formellt förslag om att inrätta en sådan funktion.

Sverige är en aktiv förespråkare för ett stärkt multilateralt handelsrelaterat stöd till utvecklingsländerna liksom för att större vikt läggs vid handel i det bilaterala utvecklingssamarbetet. Regeringens multilaterala handelsrelaterade tekniska bistånd kanaliseras främst genom WTO, Internationella handelscentret (ITC), Förenta nationernas konferens om handel och utveckling (UNCTAD), Rådgivande centrum i WTO-rätt (Advisory Center on WTO Law, ACWL) och "Integrated Framework for Technical Assistance to Least Developed Countries". Sverige är också en av grundarna av "Agency for International Trade Information and Cooperation" (AITIC), som skall tillhandahålla landanpassat stöd i WTO-förhandlingarna till de fattigaste länderna och till u-länder som saknar representationskontor i Genève.

Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida) är huvudaktören för svenskt bilateralt handelsrelaterat utvecklingssamarbete. Sida har genom regleringsbrevet fått i uppdrag att integrera handelsfrågorna i landstrategiarbetet samt att följa upp åtagandena om handelsrelaterat bistånd i utvecklingsagendan från Doha. Sida arbetar med att förstärka den handelsrelaterade komponenten i det svenska utvecklingssamarbetet. Under år 2002 uppgick Sidas stöd till handelsområdet till 135 miljoner kronor. Drygt hälften avsåg handelsfrämjande insatser medan knappt hälften avsåg handelspolitiska insatser.

Insatserna för handelsfrämjande inkluderar stöd till handelskammare och investeringscentrum, riktad exportstöd och stöd för samarbete företag-till-företag. Bland annat utgår stöd för att främja export av ekologiskt odlade produkter från Afrika.

Merparten av de handelspolitiska insatserna är kopplade till WTO:s internationella regelverk och syftar till att stärka såväl de fattiga ländernas förmåga att delta i internationella förhandlingar som deras förmåga att genomföra en beslutad politik. Bland annat ges stöd till kurser för att stärka utvecklingsländernas kapacitet att delta i förhandlingar samt stöd till vissa standardiseringsorgan i utvecklingsländer.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill ånyo framhålla att det i högsta grad är ett svenskt intresse att värna om frihandel som princip. Frihandel kan enligt utskottets sätt att se vara en stark välståndsskapande kraft såväl för de utvecklade länderna som för världens fattigaste länder. Utskottet vill betona att stabila och rättvisa spelreg-

ler för ett fritt utbyte av varor och tjänster är en avgörande förutsättning för ekonomisk tillväxt och sysselsättning.

U-länderna har en sämre utgångsposition, bl.a. beroende på att många industriländer, inklusive EU-kretsen, fortfarande har betydande hinder för import av varor som är viktiga för u-länderna. Dessa länder behöver tillträde till industriländernas marknader men också en friare världshandel rent generellt, för att kunna dra nytta av sina komparativa fördelar. (Dessa frågor behandlas närmare i de följande avsnitten om WTO-frågor och vissa EU-frågor.)

Vidare vill utskottet hävda att många konsumenter – både enskilda och företag – kan gynnas av de positiva effekterna av frihandel som t.ex. lägre priser, större utbud av varor och tjänster samt bättre kvalitet.

Frihandel medför också snabb spridning av information, vilket kan bidra till omvandling av slutna samhällen till större öppenhet mot omvärlden. Sverige bör enligt utskottets mening även fortsättningsvis delta aktivt i arbetet med att förbättra det multilaterala handelssystemet och samtidigt stärka förtroendet för det. Utskottet vill även ånyo framhålla att miljömässig och social hänsyn är viktigt samtidigt som dessa krav inte får användas emot de länder som ännu inte – trots ansträngningar – kan uppfylla kraven.

Motionsönskemålen om fortsatt eller ökad frihandel ligger väsentligen i linje med utskottets inställning. Frihandeln förbättrar förutsättningarna för tillväxt i hela världsekonomin. I en liten öppen ekonomi som den svenska finns det en lång tradition av att hävda den fria handeln eftersom vårt land gynnas av ett fritt utbyte. Vårt välstånd bygger till stor del på specialisering och handelsutbyte. Men frihandel är inte mindre viktig för u-länderna, under förutsättning att dessa har reella möjligheter att åstadkomma resultat genom att utnyttja förhandlingsrätten. Eliminering eller minskning av handelshindren skapar nya förutsättningar för ekonomisk utveckling även i dessa länder och kan göra det lättare att också göra andra framsteg, t.ex. i fråga om mänskliga rättigheter, rättvisa och social utveckling. Utskottet anser däremot inte att frihandel är en tillräcklig förutsättning för att uppnå sådana mål; det finns också behov av politiska, ekonomiska och institutionella reformer hos u-länderna och särskilt de minst utvecklade länderna (MUL) innan dessa länder kan dra full nytta av frihandelns positiva inverkan.

Med hänvisning till vad som ovan anförts anser utskottet att det inte finns behov av något initiativ från riksdagens sida med anledning av de nu aktuella motionsyrkandena.

WTO-frågor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden om WTO-systemet med hänvisning till pågående åtgärder i fråga om stöd till u-länder, ökad öppenhet m.m. *Jämför reservation 1 (m, fp, kd)*.

Riksdagen bör vidare – på utskottets initiativ – göra ett tillkännagivande till regeringen i fråga om u-ländernas utbyte av WTO-systemet. Kommerskollegium bör ges i uppdrag att närmare utreda konsekvenserna för u-länderna av WTO-systemet.

Motionerna

Moderata samlingspartiet betonar i motion 2002/03:U322 att ett starkt WTO behövs för att världshandeln skall flyta friktionsfritt. Annars föreligger en påtaglig risk för ökad protektionism genom att länder vidtar ensidiga straffåtgärder. WTO:s trovärdighet och respekten för organisationens tvistlösnings-system måste ökas genom skärpta regler som förhindrar långdragna processer.

För att stärka världshandeln behövs också, enligt motionärerna, ett multilateralt regelsystem för investeringar. Dock har många svaga u-länder en brist på kompetens och resurser för att kunna hävda sina intressen tillfredsställande vid de multilaterala handelsöverläggningarna.

Vidare sägs i motionen att det är angeläget att bl.a. inom ramen för WTO anta etiska regler för att bekämpa korruption. Korruption hindrar såväl det internationella som det inhemska handelsutbytet och utgör ofta ett påtagligt hinder för ett lands välbefinnande. Enligt motionärerna bör svenskt bistånd inte utgå till någon statsmakt som främjar korruption.

I motion 2002/03:U262 (kd) framhålls att WTO:s tvistlösningsystem är helt centralt för organisationen. Inte minst genom denna mekanism finns förhoppningar att det går att undvika framtida handelskrig. Därför bör tvistlösningsmekanismen stärkas ytterligare. Enligt motionärerna skulle en permanent tvistlösningspanel kunna stärka panelens auktoritet och göra den mindre beroende av maktspråk och diplomatisk dragkamp. En annan viktig fråga, enligt motionärerna, är att underlätta de minst utvecklade ländernas tillgång till tvistlösningsmekanismen.

I motionen anförs vidare att bättre offentlighetsregler i linje med dem som antagits inom EU bör utarbetas inom WTO. Motionärerna anser dessutom att medlemsstaterna bör lägga betydligt större vikt vid dialogen med det civila samhällets företrädare inför framtida förhandlingar.

Vänsterpartiet anför i motion 2002/03:U293 att det finns stora oklarheter i internationella handelsavtals relation till övriga konventioner. På ett antal punkter förkommer konflikter mellan handelsavtal och miljöavtal. Enligt motionärernas uppfattning är det viktigt att handelsavtalen underordnas miljöavtal och internationella avtal till skydd för mänskliga rättigheter.

Vidare anser Vänsterpartiet att en avreglering av handel med tjänster – vilket nu diskuteras inom WTO – innebär stora risker. En avreglering skulle enligt motionärerna kunna försvåra staters möjlighet att garantera alla invånares rätt till grundläggande välfärdstjänster, t.ex. vattenförsörjning. De diskuterade reglerna är därför oacceptabla, anser motionärerna.

Många utvecklingsländer kritiserar den bristande demokratin i WTO, sägs det i motion 2002/03:U298 (c). Motionärerna ställer sig bakom ett förslag från en grupp utvecklingsländer som handlar om hur processen inom WTO borde förbättras. I förslaget ingår att förberedande konsultationer skall vara transparenta och öppna, att det skall finnas tillräckligt med tid att sätta sig in i olika förslag och att det utkast till deklARATION som skickas från Genève till respektive ministerrådsmöte skall vara enhälligt (eller med markering av de punkter där oenighet finns).

Vidare hävdas att såväl konjunkturläget som krigshotet mot Irak och börsrasen hämmar framtidstron. Därför är det än viktigare, enligt motionärerna, att den nya utvecklingsrundan, som inleddes i november 2001, kommer till resultat.

Inom ramen för WTO måste – enligt vad som sägs i motionen – möjligheten till särbehandling av u-länder säkerställas. Export- och handelshinder gentemot MUL måste undanröjas. Enligt motionärerna bör handeln liberaliseras och kombineras med skydd för miljö- och kulturvärden samt landsbygdsutveckling.

I motion 2001/02:U263 (mp) anføres att de internationella institutionerna måste reformeras, öppnas och få ändrade regler så att de tar ansvar för en mer solidarisk fördelning, en bättre miljö och ett mer rättvist regelsystem. Utan ett bra regelsystem kommer orättvisorna att öka och protesterna mot de globala institutionerna att växa, enligt motionärerna.

Vidare framhålls att WTO:s nästa förhandlingsrunda måste bli en utvecklingsrunda som sätter hänsynstagandet till utvecklingsländernas krav och behov som en överordnad målsättning inom WTO. Enligt motionärerna har de rika länderna i WTO inte fullföljt tidigare utlovade förändringar som skulle bidra till en mer rättvis handel. Att skapa en mer öppen och demokratisk organisation borde stå högt på WTO:s dagordning, liksom att nå en social, rättvis och ekologisk utveckling, hävdas det.

Motionärerna anser att det finns starka skäl till att införa sociala och miljömässiga minimikrav i handelsavtal. Det finns även ett behov av undantagsregler som tillåter fattiga länder att skydda vissa delar av sin produktion så att de på så sätt kan vara med och konkurrera på mer jämlika villkor.

Vissa kompletterande uppgifter

Inledning

Antalet medlemsländer i WTO uppgår till 144 och därutöver finns ytterligare ett 30-tal länder som förhandlar om medlemskap. Den 1 september 2002 tillträdde en ny generaldirektör, thailändaren Supachai Panitchpakdi. Organi-

sationen har sitt säte i Genève och antalet anställda uppgår till 550. Uppgifter som åvilar WTO är bl.a. att svara för WTO-avtalen, vara ett forum för handelsförhandlingar, hantera tvistlösningsmekanismen, ha tillsyn över nationella handelsprinciper, ge teknisk hjälp och utbildning till utvecklingsländer samt att samverka med andra internationella organisationer.

WTO-avtalen bygger på principerna om handelsliberalisering och icke-diskriminering. De liberaliseringar som överenskoms mellan två WTO-medlemmar utsträcks i princip automatiskt till att omfatta samtliga andra WTO-länder enligt mest-gynnad-nationsprincipen. Vidare åtar sig varje land att ge importerade varor samma behandling som liknande varor som producerats inom landet får med avseende på t.ex. skatter.

Varje land har en röst i WTO och besluten fattas med konsensus. Under senare år har en diskussion påbörjats om önskvärdheten av ett parlamentariskt inflytande i WTO. Vid det senaste mötet i mars 2003 i Genève, organiserat av Interparlamentariska unionen (IPU) och Europaparlamentet, samlades ledamöter från 76 parlament. Konferensen resulterade i en deklaration, som (starkt summariskt) innebar att deltagarna ställde sig bakom

- främjande av ytterligare handelsliberaliseringar inom ett system med rättvisa och stabila spelregler,
- ett starkt bifall till intentionerna att fasa ut subsidier till jordbruksexport,
- oron över bristen på framsteg när det gäller marknadstillträde,
- kraven på en parlamentarisk dimension inom WTO.

Den nya handelsrundan

Deklarationen från den fjärde ministerkonferensen i Doha, Qatar, utgör mandat för förhandlingar på ett antal olika områden, inklusive implementering av befintliga överenskommelser. (För en mer utförlig beskrivning av ministerdeklarationen från Doha hänvisas till utskottets betänkande 2001/02:NU15 s. 15.) Förhandlingarna på jordbruks- och tjänsteområdet började redan år 2000; därefter har ett antal andra områden kommit till. Alla förhandlingar – utom två – skall vara avslutade till den 1 januari 2005. När det gäller tvistlösningsförfarandet skall förhandlingarna vara avslutade i maj 2003, och förhandlingsresultatet när det gäller geografiska ursprungsnamn för vin och sprit skall redovisas vid nästa ministerkonferens i september 2003.

Handelsförhandlingskommittén (Trade Negotiations Committee, TNC), som organisatoriskt ligger under WTO:s allmänna råd, är det organ som leder förhandlingarna.

Sveriges strategi för WTO-förhandlingarna genomsyras av ett utvecklingsperspektiv. Denna strategi kommer främst till uttryck genom att Sverige söker påverka EG-kommissionen och de andra EU-länderna i denna riktning. Sverige arbetar sålunda för att EU skall inta en mer kompromissvillig linje på jordbruksområdet vilken särskilt beaktar u-länders intressen. Bland annat eftersträvas ökat marknadstillträde för u-länders produkter och en reform när det gäller handelsstörande subventioner och exportstöd. Vidare arbetas på att EU skall driva på så att konkreta framsteg uppnås inom systemet för im-

materialrätter (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights, TRIPS). Sverige prioriterar också en så ambitiös liberalisering som möjligt för icke-jordbruksvaror (industrivaror), med särskild fokus på förbättrat marknadstillträde för arbetsintensiva produkter såsom teko, samt striktare regler för fiske-subventioner och för antidumpningsåtgärder.

Twistlösning

Många länder använder sig av WTO:s tvistlösningssystem för att lösa handelstvister. (En beskrivning av WTO:s tvistlösningssystem återfinns i utskottets betänkande 1999/2000:NU16 s. 9.) Tvistlösningssystemet fungerar i princip men har också uppvisat vissa brister och oklarheter. Enligt ministerdeklarationen från Doha i december 2001 skall systemet ses över. Sådana förhandlingar om förbättringar och klargöranden av tvistlösningssystemet sker delvis separat från den övriga rundan och skall vara avslutade i maj 2003.

Sverige stöder översynen av tvistlösningsmekanismen och har enligt uppgift intagit en aktiv roll i förberedandet av EU:s ståndpunkt i förhandlingarna. En bakgrund till den svenska positionen är Kommerskollegiums analyser rörande öppenhet, kompensation eller motåtgärder och ett system med mer permanenta panelmedlemmar.

Enligt Kommerskollegiums diskussionspromemoria (Dnr 110-368-2002) finns det många skäl som talar för en stående panelorganisation. Ett problem i det nuvarande systemet rör tidsfördröjningar på grund av oenighet om vilka som skall utses till panelmedlemmar. Vidare tjänstgör en genomsnittlig panelmedlem alltför sällan för att hålla sig à jour med den juridiska utvecklingen. Enligt diskussionspromemorian måste ytterligare överväganden göras när det gäller frågor om hur stående panelmedlemmar skall väljas, om parter kan resa hinder mot en särskild panelmedlem, om u-länder skall kunna kräva att åtminstone en panelmedlem kommer från ett utvecklingsland m.m.

Sveriges övergripande målsättning, vilken avspeglas i EU:s förslag, är att förbättra proceduren och att skapa ett mer transparent system för tvistlösning. Ökad öppenhet i tvistlösningssystemet skulle t.ex. kunna erhållas genom att allmänheten får möjlighet att lämna in inlagor till panelerna och genom att utfrågningar med panelerna och överprövningsorganet blir offentliga. EU:s ståndpunkt innehåller också förslag om att inrätta ett system med permanenta panelmedlemmar. Syftet är att snabba upp processen och att höja den juridiska kvaliteten på panelrapporterna.

En annan viktig fråga som Sverige aktivt stöder är att underlätta de minst utvecklade ländernas tillgång till tvistlösningsmekanismen, bl.a. genom att anpassa tidsgränserna i systemet efter u-ländernas särskilda behov. Dessutom verkar Sverige för bättre rättshjälp till u-länder i WTO. Det rådgivande centrumet för WTO-rätt (ACWL) är ett fristående center som upprättats för att stödja u-länder att driva processer i WTO:s tvistlösningssystem. Från det att ACWL inrättades år 2001 har centrumet t.o.m. år 2002 gjort 28 skriftliga juridiska analyser och givit juridisk assistans i 8 tvistlösningsförfaranden.

Under år 2002 bidrog Sverige, som är en av grundarna, med 2 miljoner kronor till centrumet.

Frågan om hårdare sanktionsåtgärder för att förbättra länders efterlevnad av panelutslag har diskuterats. Sverige stöder en inriktning med förbättrade möjligheter till kompensationslösningar i stället för införande av motåtgärder i form av strafftullar. Frågan om kollektiva motåtgärder är omfattande och är inte aktuell i de nu pågående förhandlingarna.

I detta sammanhang kan också nämnas att WTO i augusti 2002 gav EU-länderna rätt att vidta motåtgärder mot Förenta staterna, t.ex. strafftullar, om inte landet upphör med vissa skatterabatter, vilka fungerar som otillåtet exportstöd. EG-kommissionen har i slutet av februari 2003 presenterat ett förslag till medlemsländerna med en lista på ett stort antal amerikanska produkter som kan bli belagda med strafftullar. Efter konsultation med EU:s medlemsstater kommer den slutliga listan att meddelas till WTO.

Öppenhet

EU föreslog redan år 2000, delvis till följd av det misslyckade WTO-mötet i Seattle år 1999, en rad reformer av WTO:s arbetssätt. Förslaget omfattade både inre och yttre öppenhet. EU föreslog bl.a. att

- informella möten sammankallade av generaldirektören (GD) eller ordföranden i en arbetsgrupp riktas till ett representativt urval medlemsländer och inte bara till några få ”större” eller ”rikare” länder,
- informella möten annonseras i förväg,
- information om diskussioner och eventuell konsensus vid informella möten meddelas samtliga WTO-länder skyndsamt,
- flera möten blir öppna för alla WTO-medlemmar,
- tydligare procedurer för att förbereda och organisera ministermötena och för att välja generaldirektör m.fl. utarbetas,
- GD:s roll tydliggörs,
- mötesdagordningen anpassas för att undvika parallella möten m.m.,
- flera WTO-dokument, dagordningar m.m. publiceras,
- flera symposier m.m. riktade till icke-statliga organisationer (non-governmental organizations, NGO:er) hålls och att NGO:er ges mer information av sekretariatet,
- NGO:er ges formell ackreditering vid WTO,
- ett forum skapas för parlamentariker i WTO.

Sverige stödjer dessa förslag. Få formella beslut om dessa frågor har fattats, men i praktiken har WTO-arbetet kommit att närma sig vad EU (och även andra i WTO) föreslagit. Exempelvis hålls oftare informella möten med deltagande av alla medlemsstater. Vidare har möten i mindre kretsar blivit ovanligare, och när de hålls är de annonserade i förväg. Många förhandlingsdokument publiceras offentligt på initiativ av de länder som lägger fram dokumenten i WTO. Motståndet är dock stort, särskilt bland u-länder, mot att ge NGO:er och parlamentariker ökad insyn i WTO. Icke desto mindre ingår

representanter från dessa grupper ofta i nationella delegationer till WTO:s ministermöten m.m.

Sverige har även inom Bretton Woods-institutionerna (Världsbanken, Internationella monetära fonden, WTO och regionala utvecklingsbanker) verkat för ökad transparens. En förändring till större öppenhet har också skett under de senaste åren. Institutionerna offentliggör systematiskt policydokument och information om sin verksamhet i medlemsländerna.

Korruption

Under senare år har ansträngningar i syfte att bekämpa korruptionen gjorts inom flera olika organ. Korruption utgör ett allvarligt hinder för ett lands ekonomiska och sociala utveckling. Genom att WTO:s syfte är att verka för öppna, förutsägbara regler för ekonomiskt utbyte, innebär WTO i sig ett verktyg mot korruption.

Inom FN pågår förhandlingar om en global konvention mot korruption. Målen för FN-konventionen (texten är ej helt färdigförhandlad) är dels att främja åtgärder för att stävja korruption, dels att stödja internationellt samarbete i kampen mot korruption. Ambitionen är att förhandlingarna skall vara avslutade under år 2003.

Inom OECD har en konvention om bestickning i internationella affärs- transaktioner antagits (prop. 1998/99:32, bet. 1998/99:JuU16). Vidare har Sverige undertecknat men ännu inte tillträtt Europarådets straffrättsliga konvention mot korruption (European Treaty Series, ETS 173). Konventionen trädde i kraft den 1 juli 2002 och täcker ett antal former av korruptionsbeteenden, bl.a. aktivt och passivt mutande av inhemska och utländska anställda i offentlig tjänst samt tjänstemän i internationell tjänst. Inom Regeringskansliet pågår enligt uppgift förberedelser för tillträde genom planering av en proposition. Inom Europarådet har också en civilrättslig konvention mot korruption (ETS 174) utarbetats men ännu inte trätt i kraft. Sverige har undertecknat men inte ratificerat konventionen.

Vidare kan nämnas att multilaterala finansieringsinstitutioner som Världsbanken och Internationella Valutafonden numera ställer krav på antikorrupsionsåtgärder som villkor för sina lån. På liknande sätt har också så gott som samtliga organ för statsstödd exportkreditgivning inom OECD-kretsen vidtagit särskilda åtgärder mot korruption i samband med de transaktioner som de finansierar eller garanterar.

WTO och u-länder

Vid WTO:s ministermöte i november 2001 antogs den s.k. Dohaagendan, som lyfter fram utvecklingsländernas behov och intressen i det multilaterala handelssystemet. Resultatet av ministerdeklarationen är att u-ländernas intressen blir centrala i den pågående handelsrundan. (Se vidare avsnittet om EU:s förhandlingsbud i WTO.)

Vid ministermötet i Doha år 2001 bekräftade ministrarna att tekniskt samarbete och kapacitetshöjande åtgärder är grundelement när det gäller utvecklingsdimensionen i det multilaterala handelssystemet. WTO:s tekniska bistånd syftar till att hjälpa utvecklingsländer och andra länder med låga inkomster att anpassa sina regler till WTO-systemet och att ta på sig de skyldigheter och ta vara på de rättigheter som följer av medlemskapet, inklusive fördelarna av ett öppet, regelbaserat multilateralt handelssystem.

WTO:s utbildningsinstitut kom till stånd i juni 2001 för att fortsätta de utbildningsaktiviteter som startade redan innan WTO bildades (inom ramen för GATT). Vidare har WTO:s sekretariat skapat s.k. Trade Reference Centers, vilka hjälper handelsministerierna i ca 90 utvecklingsländer med den informationsteknik som krävs för att ha tillgång till WTO:s Internetbaserade information. De s.k. Genèveveckorna syftar till att ge teknisk hjälp till de WTO-medlemmar och observatörländer som inte har permanent representation i Genève.

Kommittén för handel och utveckling (Committee on Trade and Development, CTD) utövar tillsyn över det tekniska samarbetet. År 2001 skapades en ny revisionsfunktion inom sekretariatet, vilken utvärderar olika program för teknisk hjälp vid WTO. Årligen lämnas en rapport till CTD.

En ny strategi för tekniskt samarbete för kapacitetsbyggande, tillväxt och integration formulerades i samband med Dohamötet i november 2001. Enligt rapporten "Technical cooperation for capacity building, growth and integration, The new WTO strategy. Note by the WTO Secretariat" är utgångspunkten för den nya strategin (i förkortat skick) att WTO skall

- samordna sig med andra utvecklingsorgan för att möjliggöra ett ökat deltagande i det multilaterala handelssystemet i syfte att öka inkomster och utveckling och minska fattigdom,
- biträda länder att förstå sina rättigheter, ta på sig sina skyldigheter och förbättra sin kapacitet att dra fördelarna av ett öppet, regelbaserat multilateralt handelssystem,
- höja den tekniska hjälpens kvalitet och kvantitet i relation till en betydligt ökad efterfrågan,
- beakta mottagarländernas prioriteringar inom ramen för en sammanhållen handelspolitik,
- stödja nationella ansträngningar i syfte att skapa hållbara institutioner för att formulera handelsprinciper och driva förhandlingar,
- säkerställa att WTO:s tekniska hjälp ges inom ramen för en sammanhållen handelspolitik, som syftar till att utgöra en effektiv motor för fattigdomsbekämpning och utveckling,
- tillhandahålla juridisk rådgivning och hjälp i fråga om tvistlösning till medlemmar som är utvecklingsländer.

Handel med tjänster

WTO:s allmänna tjänstehandelsavtal (General Agreement on Trade in Services, GATS) omfattar alla tjänster, med ett par undantag, bl.a. offentligt

tillhandahållna tjänster. Endast de delar av en tjänstesektor som är privata omfattas av GATS. Privatisering är inte ett mål i GATS.

Varje land avgör självt i vilka sektorer inom den privata sektorn det vill göra åtaganden (erbjudanden). Sådana åtaganden i GATS innebär att landet ger utländska tjänsteföretag en viss garanterad rätt till marknadstillträde och en viss garanterad rätt till samma behandling som inhemska företag i en viss tjänstesektor. GATS innebär däremot inte ett hinder mot reglering av en tjänstemarknad. Regleringar kan t.ex. göras av miljö- eller hälsoskäl.

Vilka tjänster som tillhandahålls offentligt skiljer sig åt mellan länder, vilket avspeglas i åtagandena. I Sverige är bl.a. utbildning och hälsovård offentligt tillhandahållna, vilket innebär att Sverige inte har gjort några åtaganden för sådana tjänster i GATS.

Tjänstesektorn utgör en central sektor i svensk ekonomi. Omkring tre miljoner svenskar arbetar i tjänstesektorn, och tjänsterna svarar för en ökande andel av vår export. Cirka en femtedel av exporten utgörs i dag av tjänster. I stor utsträckning verkar utländska och svenska företag på samma villkor på den svenska tjänstemarknaden. Regeringen arbetar i de nu pågående förhandlingarna inom ramen för Dohaagendan för att svenska tjänsteföretag skall få liknande möjligheter att verka på andra WTO-länders tjänstemarknader. (Se vidare avsnittet om EU:s förhandlingsbud i WTO.)

Investeringsavtal

Handel och investeringar, handel och konkurrens, transparens i offentlig upphandling samt handelsprocedurer ingår i vad som kallas Singapore-frågorna, eftersom dessa frågor togs upp vid WTO:s ministermöte i Singapore år 1996.

Förhandlingar om ett investeringsavtal fördes tidigare inom OECD men avbröts år 1998 efter stora motsättningar. Vid ministerrådsmötet i Cancún i september år 2003 kommer det att avgöras på vilket sätt Singapore-frågorna skall ingå i de vidare förhandlingarna.

Inom ramen för WTO stöder Sverige förhandlingar om ett multilateralt regelsystem för investeringar. Ett sådant regelsystem bör enligt Sverige och EU syfta till att

- gränsöverskridande investeringar stimuleras genom regler om icke-diskriminering och transparens,
- u-ländernas deltagande i världsekonomin främjas med beaktande av deras särskilda behov och där särskild hänsyn tas till de minst utvecklade ländernas intressen,
- osund konkurrens om utländska investeringar stävjas (exempelvis sänkta miljökrav, försämrad arbetsrätt, subventioner),
- handlingsfrihet att förverkliga nationella och internationella målsättningar genom icke-diskriminerande åtgärder och lagstiftning bevaras (exempelvis skydd mot betalningsbalanssvårigheter),

– de multinationella företagens samhällsansvar befasts genom att relevanta principer och koder, liknande dem som utarbetats i OECD och ILO, förankras i avtalet.

Investeringsproblematiken tas kortfattat upp i ett gemensamt yttrande från Sida och Kommerskollegium till Utrikesdepartementet, ”En samlad ansats för att uppfylla utvecklingsdimensionen i Dohadeklarationen – förslag till svenskt agerande”, från september 2002. Det rapporteras att utvecklingsländerna som grupp inte har en enhetlig uppfattning om huruvida WTO:s agenda bör utökas med området handel och investeringar (och de andra Singapore-frågorna om handel och konkurrens, transparens i offentlig upphandling samt handelsprocedurer).

Enligt Sida och Kommerskollegium kan utländska direktinvesteringar vara ett bra medel för att integrera utvecklingsländerna i världsekonomin på ett gynnsamt vis eftersom det kan ge dem tillgång till finansiellt kapital och teknik. Under de senaste tio åren har investeringarna i utvecklingsländerna ökat markant. Ungefär hälften av investeringsvärdet har gått till Brasilien, Indien, Indonesien, Kina, Mexiko och Republiken Korea (Sydkorea).

Ett investeringsavtal skulle enligt yttrandet inte lösa de bakomliggande orsakerna till bristen på utländska direktinvesteringar, såsom svaga institutioner, ett rättsväsende som inte fungerar samt politisk instabilitet. Dessutom är många, relativt små, fattiga länder mindre intressanta som marknader. Däremot skulle ett avtal kunna bidra till att fostra en kultur som främjar investeringar i dessa länder.

Sociala och miljömässiga minimikrav i WTO-avtalet

Som övergripande målsättningar för WTO redovisas i förordet till WTO-avtalet (Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization) att parterna ”erkänner att deras förbindelser på det kommersiella och ekonomiska området bör inriktas på att höja levnadsstandarden, säkerställa full sysselsättning samt en stor och stadigt växande volym av realinkomst och effektiv efterfrågan och på att öka produktion av och handel med varor och tjänster, som medger ett optimalt utnyttjande av världens resurser i enlighet med målsättningen om en hållbar utveckling, i syfte att både skydda och bevara miljön och ge ökade möjligheter för detta på sätt som är förenligt med medlemmarnas respektive behov och intressen på skilda nivåer av ekonomisk utveckling”.

Vidare erkänner parterna ”behovet av medvetna ansträngningar för att tillförsäkra utvecklingsländerna, särskilt de minst utvecklade bland dessa, en andel av tillväxten i internationell handel som står i proportion till deras ekonomiska utvecklingsbehov”.

(Frågor om handel och miljö m.m. redovisas mer grundligt i ett följande separat avsnitt.)

Relationen mellan WTO-avtal och andra internationella avtal

En hållbar utveckling är redan i dag ett uttalat mål för WTO. Regelverket inom WTO liksom multilaterala konventioner på miljöområdet och det sociala området är viktiga delar av det internationella regelverk som Sverige och EU har att leva upp till. Därför är det Sveriges ambition att verka för att dessa regler inte spelas ut mot varandra, utan att de i samverkan stärker såväl miljöhänsynen och skyddet för de mänskliga rättigheterna som frihandeln i världen.

Vid WTO:s ministermöte i Doha i november 2001 var Sveriges och EU:s position bl.a. att förhållandet mellan WTO-regelverket och multilaterala konventioner på miljöområdet (MEA) skall klargöras. Syftet var inte att försöka reglera miljöfrågorna inom WTO utan att verka för att WTO skall stödja det globala samarbetet i syfte att nå en hållbar utveckling. Resultatet av ministermötet kan anses utgöra ett politiskt genombrott för miljöfrågorna i WTO. Beslut fattades att förhandlingar skulle inledas om förhållandet mellan WTO:s regler och handelsrelaterade regler i internationella miljöavtal samt om procedurer för utbyte av information mellan WTO och MEA-sekretariaten m.m. Sverige och EU driver på för att få till stånd ett snabbt beslut om informationsutbyte mellan MEA och WTO samt för att lägga fast kriterier för observatörsstatus för MEA-sekretariaten i WTO-förhandlingarna.

Utskottets ställningstagande*Inledning*

Utskottet behandlar först de här aktuella motionerna om WTO-systemet och därefter separat – på utskottets eget initiativ – frågan om u-ländernas utbyte av WTO-systemet.

WTO-systemet

Utskottet anser att det finns anledning att hysa förhoppningar om resultat från den nya förhandlingsomgången när det gäller handelsliberaliseringar för varor och förbättrade regler för världshandeln, även om vissa förseningar kan inträffa. Det finns förväntningar på att hittillsvarande problem och tillkortakommanden i WTO-systemet – bl.a. problem som redovisas i motionerna – kan lösas eller komma närmare en lösning.

WTO-förhandlingarna kännetecknas av att världen är ojämlig; Sverige bör arbeta för att så långt möjligt kompensera för detta, t.ex. genom att förorda bättre stöd till u-länderna i fråga om såväl förhandlingar och förhandlingsresultatens genomförande som tvistlösning, genom ökad öppenhet i form av ökat offentliggörande av dokument och genom bättre koordinering av arbetet i WTO med arbetet i andra internationella organ som FN.

Det är enligt utskottets mening positivt – men inte tillräckligt – att ministerdeklarationen från Doha, har lett till en ökad uppmärksamhet på u-ländernas problem. Tillvaratagandet av u-ländernas intressen är centralt i den

nya handelsrundan. Syftet med en rättvis handel är att främja sådana handelsrelationer med producenter i fattiga länder som samtidigt förbättrar arbetsförhållanden, livsmiljö och miljön i övrigt förbättras. Varje land bör få avskaffa sina handelshinder i en takt och ordning som passar landets utvecklingsnivå. Därför måste WTO-avtalen innehålla övergångstider för implementering som skiljer sig åt mellan länder på olika utvecklingsnivå. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att u-länders skydd inte bara stänger ute konkurrens från i-länder utan också från andra u-länder.

Industriländerna måste i större utsträckning än tidigare acceptera tullsänkningar på varor som är av exportintresse för u-länderna. Utskottet vill särskilt peka på betydelsen av handelsrelaterat tekniskt bistånd till utvecklingsländerna så att dessa kan utnyttja det internationella handelssystemet. Dock är det viktigt att komma ihåg att u-länderna i WTO inte är en homogen grupp med samma intressen och agerande. På längre sikt är också vikten av insatser för att stärka u-länders export- och importkapacitet av stor betydelse. Utskottet vill samtidigt påpeka att handeln inte får ses isolerat – mänskliga rättigheter måste i ökande utsträckning genomsyra alla samhällsområden.

Utskottet vill starkt framhålla det angelägna i att u-länderna får ett bättre tillträde till EU:s och andra i-länders marknader för u-landsprodukter som t.ex. jordbruksvaror och teko. Eftersom Sveriges medlemskap i EU har inverkat på Sveriges agerande i fråga om handel på jordbruksområdet tar utskottet vidare upp frågor om handel och jordbruk i det följande avsnittet om vissa EU-frågor. En liberalisering av handeln måste också kombineras med skydd för miljö- och kulturvärden och med landsbygdsutveckling.

En hållbar utveckling är redan i dag ett uttalat mål för WTO. Utskottet anser därmed att handelssystemet och WTO måste engageras och ge sitt bidrag till det globala arbetet med hållbar utveckling. Detta är nödvändigt för att förtroendet för organisationen skall upprätthållas och för att förståelsen för fördelarna med en öppen handel skall kunna öka. Ett särskilt problem som bör tas upp i detta sammanhang gäller relationen mellan WTO-avtalen och andra internationella avtal, t.ex. konventioner på miljöområdet. Det bör klargöras att handelsavtal inte får slå ut andra internationellt överenskomna avtal och normer.

Den nuvarande svenska linjen att inriktningen bör vara ökad öppenhet inom WTO välkomnas av utskottet. Samtidigt måste det finnas respekt för att enskilda länder i vissa fall inte vill röja sina förhandlingspositioner. Ett parlamentariskt inflytande i WTO kan vara en väg att uppmärksamma behovet av öppenhet. Utvecklingsländernas förslag om att förberedande konsultationer skall vara transparenta och öppna, att det skall finnas tillräckligt med tid att sätta sig in i förslagen och att utkastet till deklARATION som skickas till ett ministermöte skall vara enhälligt (eller med markering av de punkter där oenighet finns) bör följas upp. Öppenheten bör ytterligare kunna främjas genom att medlemsstaterna vinnlägger sig om att fästa större vikt vid en dialog med det civila samhällets företrädare inför WTO-förhandlingarna.

Inte minst viktigt är det att förbättra tvistlösningsmekanismen, som uppvisat påtagliga svagheter under tidigare tvister. Det nuvarande regelsystemet ger enligt utskottets uppfattning upphov till risker för ökad protektionism därigenom att länder ensidigt vidtar straffåtgärder. Utskottet ser positivt på att tvistlösningsmekanismen ses över och att de minst utvecklade ländernas tillgång till tvistlösning underlättas. Den svenska linjen om att tvistlösningssystemet bör vara mera transparent och uppmuntra till kompensation från, snarare än sanktioner mot, den förlorande parten får också stöd av utskottet.

Frågan om investeringsavtal kommer att tas upp, om än först efter WTO:s ministerkonferens i Cancún i september 2003. Enligt utskottets uppfattning bör förhandlingarna utgå ifrån u-ländernas behov och ta hänsyn till deras begränsade förhandlingskapacitet. Sverige stödjer detta inom EU.

När det gäller diskussionen inom WTO om handel med tjänster (GATS) anser utskottet att Sverige skall arbeta för att u-ländernas intressen tas till vara.

Som utskottet redovisat i det föregående har arbetet för att bekämpa korruptionen intensifierats. En ökad transparens är viktig, också i syfte att bekämpa korruption. Eftersom korruption hindrar såväl det internationella som det inhemska handelsutbytet är det en central uppgift att eliminera korruptionen.

Utskottet har förhoppningen om att förhandlingarna i Cancún blir framgångsrika i termer av ökat marknadstillträde, reformering av WTO:s regelverk och ökad u-landshänsyn. Ett ambitiöst resultat av förhandlingarna behövs för att förbättra förutsättningarna för hållbar tillväxt i världsekonomin, motverka nya protektionistiska tendenser, förbättra fattiga länders möjligheter till positiv utveckling, minska handelshinder samt gynna konsumenterna.

Utan att gå in på samtliga de spörsmål som tas upp i motionerna kan utskottet sammanfattningsvis konstatera att många av de berörda frågorna nu analyseras noggrant inför ministerkonferensen i Cancún. Med hänvisning till vad som ovan anförts anser utskottet att det inte finns behov av något initiativ från riksdagens sida med anledning av de här aktuella motionsyrkandena.

U-ländernas utbyte av WTO-systemet

Utskottet har vid behandlingen av de utrikeshandelspolitiska frågorna funnit att det finns osäkerhet angående utbytet för u-länderna av det nuvarande internationella handelssystemet. Det finns olika uppfattningar om konsekvenserna för u-länderna av WTO-systemets ingående delar, regler, arbetssätt, förhandlingar och förhandlingsresultat. Som tidigare har framgått är u-länderna inte en homogen grupp; detta måste beaktas. Enligt utskottets mening bör det nu bringas ökad klarhet i frågan om u-ländernas utbyte av WTO-systemet. Utskottet anser därför att regeringen bör ge Kommerskollegium i uppdrag att närmare utreda konsekvenserna för u-länderna av WTO-systemet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vissa EU-frågor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden beträffande vissa EU-frågor med hänvisning till den utveckling som pågår inom EU i samband med WTO-förhandlingarna m.m. *Jämför reservationerna 2 (m, fp, kd) och 3 (c).*

Motionerna

I Moderata samlingspartiets motion 2002/03:U322 anförs att målet för en ny WTO-runda bör vara att avskaffa alla tullar till i-länderna. EU:s förhandlingsbud för industritullarna bör vara noll procent. Vidare anser motionärerna att EU – såsom den största aktören inom WTO med betydande subventioner – bör lägga fram en bindande plan för hur den gemensamma europeiska jordbrukspolitiken skall integreras med världsmarknaden.

Enligt vad Moderata samlingspartiet framhåller i motion 2002/03:U323 måste arbetet med att fördjupa, avreglera och utvidga den inre marknaden accelereras. I motionen anförs att det fortfarande finns alltför många inskränkningar i den inre marknadens funktionssätt, främst beroende på nationella regleringar och monopol. EU måste därför verka för att få bort offentliga monopol, som t.ex. inom post, medier, energi, person- och varutransporter. Den inre marknaden måste också öppnas för skattefinansierade tjänster som utbildning, social service, hälso- och sjukvård.

Vidare framhåller motionärerna att det är orimligt att inte utvecklingsländer skall kunna exportera tullfritt till EU:s medlemsländer. EU bör, tillsammans med Förenta staterna, ta initiativ till att avveckla alla i-länders tullar. Motionärerna anser också att antidumpningsåtgärder enbart skall användas för att motverka statsstöd i exportländer.

I motion 2002/03:K432 betonar Folkpartiet att den inre marknaden och den ekonomiska integrationen på flera sätt utgör grunden och startpunkten för EU-samarbetet. En fortsatt harmonisering av skattebaser – men ej skattesatser – bör genomföras. Motionärerna anser vidare att det inte kan inrättas en gemensam sysselsättningspolitik. Sysselsättningen tillhör de frågor som bäst löses nationellt eller regionalt. Det finns dock vissa problem som rör sysselsättningen, som löses bäst på Europeanivå. Det handlar främst om att röja de återstående hindren för fri rörlighet på den inre marknaden och att förbättra företagsklimatet för små och medelstora företag i Europa.

I motion 2002/03:U290 (kd) understryks att EU bör ta sitt ansvar och helt avskaffa de protektionistiska tullar som finns mot jordbruksprodukter från Afrika. Det beslut som fattats om avskaffandet av tullar mot världens 49 fattigaste länder är bra och bör fullföljas i snabb takt. Enligt motionärerna är det emellertid inte rimligt att bananer, ris och socker undantas från beslutet i upp till nio år.

I motion 2002/03:U298 (c) sägs att Sverige även fortsättningsvis bör påverka EU:s handelspolitik i en för u-länderna mer positiv riktning. Motionärerna anför att EU vid ett flertal tillfällen har lovat att unilateralt sänka sina handelsbarriärer för export från de minst utvecklade länderna (MUL). Efter påtryckningar från europeiska lobbyorganisationer presenterade kommissionen ett avtal, det s. k. "Everything but Arms"-initiativet, som innebär att MUL i dag kan exportera alla varor utom vapen och ammunition helt tullfritt till EU. För bananer, ris och socker, där EU hittills tillämpat omfattande import hinder, skall tullarna successivt avvecklas fram till år 2009. I motionen föreslås ett stopp för EU:s dumpning av socker samt ett omedelbart och fullständigt tillträde för MUL:s sockerexport till EU. Ett sådant agerande skulle enligt motionärerna vara i enlighet med intentionerna bakom "allt utom vapen"-politiken.

Vidare framhålls i motionen att EU:s ställning i världshandeln bör användas offensivt, t.ex. för att driva miljökrav. Enligt motionärerna bör en övergripande målsättning vara att införa ett "grönt" tullsystem, dvs. generösare tullbestämmelser för exportörer som uppfyller vissa fastställda miljökrav.

Vissa kompletterande uppgifter

Inledning

Handelspolitiken är gemensam för EU, vilket innebär att enhetliga regler gäller inom hela unionen. Det handelspolitiska ramverket innebär gemensam tulltaxa och gemensamma tull- och handelsavtal i förhållande till länder utanför EU. Normalt finns det inte nationella särregler inom EU; sådana kan dock finnas när det gäller sanitära och/eller hygieniska krav. Sverige har sedan sitt inträde i EU arbetat för en avreglering av EU:s tullar och andra handelshinder.

Inre marknaden

Den inre marknaden utgör ett av fundamenten i EU-samarbetet. En effektiv inre marknad är en förutsättning för att EU skall kunna nå det strategiska målet att vara världens mest konkurrenskraftiga ekonomi år 2010. Bildandet av det nya Konkurrenskraftsrådet förbättrar möjligheterna till ökad konkurrens och tillväxt. Nedan listas ett antal punkter som har betydelse för utvecklingen på detta område.

– Kommissionen antog i juni 2002 ett åtgärds paket med konkreta åtgärder som syftar till att åstadkomma ett förbättrat och förenklat regelverk. Handlingsplanen riktar sig till alla parter i lagstiftningsprocessen, dvs. såväl kommissionen som Europaparlamentet, rådet och medlemsstaterna. Arbeta med att sluta ett avtal om regelförbättring har pågått under hösten 2002 och förväntas fortsätta under våren 2003.

– Ett nytt nätverk för problemlösning på den inre marknaden (Effective Problem Solving in the Internal Market, SOLVIT) startades i juli 2002. SOLVIT är en elektronisk och Internetbaserad vidareutveckling av det äldre

nätverket som skapades år 1997 för att handlägga hinder för den fria rörligheten på den inre marknaden.

– Inom de områden där harmoniserad gemensam lagstiftning saknas skall principen om ömsesidigt erkännande tillämpas, dvs. en vara eller tjänst som lagligt produceras i ett medlemsland skall även godkännas i andra medlemsländer, såvida inte tvingande hänsyn av allmänt intresse motiverar att nationella regler upprätthålls. För att få principen att fungera har kommissionen uppmanat nuvarande och blivande medlemsstater att införa klausuler om ömsesidigt erkännande i sina nationella lagstiftningar. Kommissionen publicerade i juli 2002 sin tvåårsrapport om tillämpningen av principen om ömsesidigt erkännande.

– EU-arbetet har haft en viktig roll när det gäller att öppna offentliga monopoler i medlemsstaterna för konkurrens, särskilt på energi-, transport- och telekommunikationsmarknaderna. Sverige har varit drivande i detta arbete och ligger jämfört med andra medlemsstater långt framme i avregleringsprocessen, både vad gäller tidpunkten för avreglering samt omfattningen av konkurrensutsättningen. Regeringen har uppdragit åt Konsumentverket att se närmare på vilka konsekvenser de nyligen konkurrensutsatta marknaderna har medfört och väntas medföra för konsumenterna. Konkurrensverket förutsätts biträda Konsumentverket vid utförandet av detta uppdrag, vilket skall redovisas senast den 31 december 2003.

– EU tog ett steg i liberaliseringsarbetet i november 2002 då rådet för transport, telekommunikation och energi nådde en politisk överenskommelse om en fortsatt liberalisering av el- och gasmarknaderna för hushållskunder. EU har även fattat beslut om en stegvis öppning av postmarknaderna.

– På området för offentlig upphandling finns sedan tidigare ett onödigt stort antal direktiv, vilket har medfört att regelverket varit svåröverskådligt. Förslag till nya bestämmelser om offentlig upphandling av varor, tjänster och byggtreprenader samt för vatten, energi och transporter har emellertid överenskommit i ministerrådet år 2002. Kommissionen arbetar under våren 2003 med att ta fram motsvarande direktivförslag. De nya reglerna kommer att innebära att processen för offentlig upphandling inom EU förenklas och moderniseras.

– Moderniseringen av gemenskapens konkurrensregler innebär att ett nytt system kommer att införas, vilket syftar till att föra ut mer av tillämpningen av konkurrensreglerna till nationell nivå. Konkurrenskraftsrådet nådde i november 2002 till en enhällig politisk överenskommelse rörande ett nytt system för tillämpning av konkurrensreglerna i artiklarna 81 och 82 i Romfördraget. En förordning kommer att antas vid ett kommande rådsmöte. De nya reglerna kommer att tillämpas fr.o.m. den 1 maj 2004. Förändringarna kommer att ge kommissionen möjlighet att koncentrera sitt arbete på mer allvarliga konkurrensbegränsningar såsom karteller. I och med att den nya tillämpningsförordningen för genomförandet av konkurrensreglerna med stor sannolikhet leder till krav på ändrad nationell lagstiftning har regeringen i januari 2003 tillkallat en särskild utredare för att analysera dessa frågor (dir. 2003:2).

Den del av uppdraget som rör svenska regelförändringar skall redovisas senast den 31 juli 2003.

– Kommissionen presenterade under sommaren 2002 en strategi för att förbättra förutsättningarna för tjänstehandel på den inre marknaden. I kommissionens rapport (2002/441) till rådet och Europaparlamentet analyseras vilka hinder och problem som tjänsteföretag möter på den inre marknaden. Utifrån rapporten antog rådet vissa slutsatser i november 2002. Under år 2003 avser kommissionen att presentera ett åtgärds paket som syftar till att underlätta gränsöverskridande tjänstehandel.

– Det danska ordförandeskapet presenterade under hösten 2002 slutsatser angående ett domstolssystem för gemenskapspatentet. Samtliga medlemsstater kunde emellertid inte godta förslaget, och slutsatserna antogs således inte. Det grekiska ordförandeskapet har i början av år 2003 lagt fram ett kompromissförslag som omfattar domstolssystemet, översättning av patentskrifter, de nationella patentverkens roll m.m. Vid Konkurrenskraftsrådets möte i Bryssel i början av mars 2003 träffades en principöverenskommelse kring hur ett gemenskapspatent inom EU skall utformas. Europeiska patentverket (EPO) skall ha huvudansvaret för handläggningen av gemenskapspatent och skall meddela patent. Handläggningen av patentansökningar skall i regel ske på engelska, franska eller tyska. När ett gemenskapspatent meddelas skall en del av patentskriften översättas till samtliga officiella medlemsstatsspråk. En ny specialdomstol – kallad gemenskapspatenträtten – skall inrättas för att som första instans behandla tvister om gemenskapspatent.

– När det gäller skatter har den svenska regeringen motsatt sig införande av en ny ordning som skulle innebära att rådet kan fatta beslut med kvalificerad majoritet i stället för det nu rådande kravet på enhällighet. Motivet är att de enskilda medlemsstaterna har behov av att förfoga över ett visst utrymme för att bedriva en självständig skattepolitik i syfte att kunna slå vakt om egna särartsintressen. Enligt den svenska regeringen är det angeläget att regelsystemet på skatteområdet är transparent och inte utgör något hinder för den fria rörligheten på den inre marknaden.

– Harmoniserade regler för beskattning av mineraloljor finns inom EU sedan år 1993. Arbetet har under en längre tid pågått inom EU i syfte att åstadkomma gemensamma bestämmelser om uttag av en samlad energi- och koldioxidskatt, vilka inte enbart skulle omfatta mineraloljor utan också kol, naturgas och el. Det stod emellertid klart vid mitten av 1990-talet att det inte var möjligt att på EU-nivå komma överens om tvingande regler om en koldioxidbaserad skatt. Anledningen till detta var främst de skilda förutsättningarna för elproduktion (kärnkraft respektive fossilbaserad elproduktion) i de olika medlemsstaterna.

– Beträffande sjukvårdstjänster uttalade socialminister Lars Engqvist den 6 november 2002 i riksdagen att Sverige bör öppna för en gränsöverskridande vård och att arbetet på detta område har inletts inom EU. Regeringens långsiktiga mål är att gränsöverskridande vård inom EU skall byggas på samma principer som landstingens fria vårdval (prot. 2002/03:12).

– Utjämningsåtgärder har till syfte att jämna ut (motverka) statsstöd i exportländer (utanför EU). Utjämningsåtgärder kan inte tillämpas inom den gemensamma marknaden, där det finns regler om statsstöd. Dumpning är i sig inte förbjuden. Det är endast när de dumpade varorna förorsakar väsentlig skada för industrin på importmarknaden som åtgärder i form av antidumpningstullar o.d. får vidtas. Enligt uppgift strävar regeringen efter att så långt möjligt begränsa användningen av antidumpningsåtgärder, dels inom EU, dels via striktare WTO-regler. Att helt avskaffa antidumpningsinstrumentet anses vara ett realistiskt mål.

EU:s protektionistiska tullar

Sverige är en av de mest aktiva förespråkarna för en mer liberal handel i förhållande till u-länder. Detta gäller i synnerhet arbetet med att undanröja hinder för u-ländernas export av sådana produkter som dessa länder är bra på att producera. Enligt initiativet Everything But Arms (det s.k. EBA-initiativet), som lanserades under år 2001, får de minst utvecklade länderna möjligheter till en – jämfört med tidigare – förmånligare export av allt utom vapen till EU. För bananer, ris och socker senarelades emellertid tullfriheten. Detta var resultatet av en politisk kompromiss som var nödvändig för att EU skulle kunna enas om EBA-initiativet.

Den svenska grundsynen är att exporten från de minst utvecklade länderna till EU med omedelbar verkan bör tullbefrias för samtliga jordbruksvaror, inklusive socker, ris och bananer. Vidare kan nämnas att Sverige inom EU verkar för en genomgripande reformering av EU:s sockerregim inom ramen för den pågående halvtidsöversynen av jordbrukspolitiken.

Gröna tullar

Bakom kraven på att en övergripande målsättning i EU:s handelspolitik skall inkludera ett ”grönt” tullsystem finns det miljöpolitiska skäl. Enligt den s.k. särskilda stimulansordningen är det från den 1 juli 1999 möjligt att införa förmånligare tullar på ”gröna” varor. På det enda område där förmånligare tullar faktiskt har införts av miljöskäl, dvs. området för tropiskt timmer, har dock inga länder utnyttjat möjligheten att ansluta sig.

Förmånsländernas första reaktioner har präglats av försiktighet. Vissa länder har principiella invändningar mot att införa samband mellan handel och miljömässiga normer. Andra fruktar en inblandning i sina inre angelägenheter och befarar att EU kommer att avslå en eventuell ansökan. En ytterligare orsak till u-ländernas tveksamhet kan vara att fördelarna inte är tillräckligt stora och dessutom kopplade till krav som är svåra att mäta. Både för u-länderna och EU kan administrationen därför bli alltför dyrbar i förhållande till nyttan av systemet. Det finns också en risk med att skapa fler system och undersystem för tullreduktioner inom EU. Det kan då bli lättare att argumentera för att tillträdet till EU:s marknad redan är gott. Särordningarna skulle

kunna sätta ytterligare hinder i vägen för ett de facto bredare marknadstillträde för u-länderna.

Enligt uppgift har kommissionen bemödat sig om att understryka att klausulen är frivillig och icke-diskriminerande, att tekniskt bistånd kommer att åtfölja förfarandet, att ett införande kommer att ske gradvis och vid behov selektivt (sektorsvis) liksom det faktum att den nationella lagstiftningen i många av förmånsländerna redan omfattar de ifrågakvarande normerna.

Det är enligt uppgift ett övergripande svenskt intresse att ytterligare stimulansordningar utformas på ett sådant sätt att de står i överensstämmelse med WTO:s regelverk. Sverige arbetar aktivt inom EU för att preferenssystemet skall bli mer tydligt och för att fler olika undantag för "gröna" tullar skall kunna inkluderas. Regeringen har enligt uppgift i förhandlingar om handel och miljö drivit frågan om nolltullar – alltså inte bara en tullreduktion – för jordbruksprodukter som är hållbart och ekologiskt producerade i u-länderna.

EU:s förhandlingsbud i WTO

Den svenska uppfattningen är att industritullarna allra helst bör avvecklas helt. Regeringen stöder dock EU:s förslag till tullsänkingsformel (en matematisk formel, den s.k. kompressionsmekanismen), vilken har utformats i syfte att angripa höga tullar, tulltoppar samt tulle skalering. Samtidigt verkar regeringen för att EU skall agera så att u-ländernas intressen av ökat marknadstillträde tillgodoses och frågorna om särskild och differentierad behandling beaktas.

Inför jordbruksförhandlingens slutskede i WTO med fastställd sluttidpunkt den 31 mars 2003 har EU nyligen positionerat sig. I enlighet med svenska önskemål vill EU att exportstöden att fasas ut och att handelsstörande statliga stöd i EU-länderna avsevärt minskas samtidigt som EU och andra i-länder öppnar sina marknader inte minst för jordbruksimport från u-länderna. Eftersom hela förhandlingsresultatet innebär ett paket, kommer delresultat som t.ex. rörande jordbrukssektorn att vara "vilande" tills samtliga områden är klara vid förhandlingsomgångens sluttidpunkt år 2005.

Vid möte den 27 januari 2003 med Rådet för allmänna frågor och yttre förbindelser enades EU:s utrikesministrar om det förslag på jordbruksområdet som unionen skall lägga fram i WTO. I förslaget förordas reformering av jordbrukshandelssystemet samtidigt som utvecklingsländernas särskilda behov erkänns och frågor som miljö, landsbygdsutveckling och djurhälsa uppmärksammas.

Ett grundelement i EU:s förslag är att tullarna på jordbruksprodukter skall reduceras med 36 % i genomsnitt och med minst 15 % för var och en av varorna. Enligt kommissionen är målsättningen att bördorna skall delas lika mellan de utvecklade länderna och ge flexibilitet till utvecklingsländerna. Vidare skall exportsubventionerna minskas med 45 % i genomsnitt enligt förslaget. För vissa produkter som är av betydelse för utvecklingsländerna är EU redo att fasa ut exportsubventionerna helt – under den förutsättningen att inga andra WTO-länder ger subventioner av något slag för dessa produkter.

Sådant inhemskt jordbruksstöd som snedvrider internationell handel skall reduceras med mer än hälften (55 %).

När det gäller tjänsteavtalet GATS presenterade EU i juli 2002 sina förhandlingskrav på hur andra länder skall öppna sina tjänstemarknader. EU:s förhandlingskrav gällde 109 andra WTO-länder. Vid samma tidpunkt mottog EU krav från ett antal olika länder (Argentina, Australien, Brasilien, Kanada, Kina, Korea, Egypten, Hongkong, Indien, Japan, Kenya, Malaysia, Mali, Mauritius, Mexiko, Nya Zeeland, Pakistan, Panama, Paraguay, Peru, Singapore, Schweiz, Taiwan, Thailand, Uruguay, Förenta staterna). Enligt tidtabellen för WTO-förhandlingarna skall länderna inklusive EU mot bakgrund av kraven från andra länder presentera sina åtaganden (erbjudanden) i WTO senast den 31 mars 2003.

I början av februari 2003 presenterade kommissionen – efter att ha övervägt ett stort antal synpunkter från olika håll i samhället – ett första förslag om vilka erbjudanden EU skall göra. Förslaget bereds nationellt och kommer sedan att övervägas inom rådet och Europaparlamentet innan det redovisas vid WTO i slutet av mars 2003. Vid denna tidpunkt kommer informationen om förslagets innehåll att bli offentlig. Sektorer som datatjänster, affärstjänster, posttjänster, finansiella tjänster, turism och transporttjänster nämns bland de marknader som skall öppnas ytterligare för utländsk konkurrens. Samtidigt medför förslaget att marknaden för tjänster som är av kollektivt intresse i EU, såsom utbildning och hälsa, inte öppnas.

I pressmeddelandet angående kommissionens förslag sägs att EU har starka intressen i tjänsteförhandlingarna eftersom tjänster utgör cirka två tredjedelar av den samlade bruttonationalprodukten inom EU. Mer än 67 miljoner européer är anställda inom sektorn för kommersiella tjänster. För utvecklingsländerna genererar tjänstesektorn mer än 50 % av bruttonationalprodukten. Enligt pressmeddelandet motsvarar kommissionens förslag till erbjudande de krav som andra WTO-medlemmar har ställt och särskilt de krav som kommer från utvecklingsländer. Kommissionären Pascal Lamy anser att förslaget kommer att stärka EU:s position i förhandlingarna eftersom det särskilt tar sikte på utvecklingsländernas intressen.

Utskottets ställningstagande

Inriktningen att industritullarna helst bör avskaffas helt och hållet får stöd av utskottet. Tidigare har utskottet uttryckt (bet. 2000/01:NU9 s. 18) stor tillfredsställelse över att beslutsprocessen inom EU lett fram till resultatet att de fattigaste länderna kommer att få fullständig tullfrihet till EU-länderna i fråga om alla varor utom vapen. Liksom då vill utskottet nu betona att det uppnådda resultatet endast bör ses som ett etappresultat, vilket bör följas av ytterligare liberaliseringar av världshandeln. En fri handel är en motor för tillväxt i alla länder men innebär särskilt för de fattigare länderna en möjlighet att förbättra sin position.

Utskottet vill starkt framhålla det angelägna i ett bättre tillträde till EU:s och andra i-länders marknader för t.ex. jordbruksvaror och teko från alla u-

länder – inte bara från de minst utvecklade länderna (MUL). Från svensk sida har liberaliseringar på dessa områden varit av utpräglad intresse under många år och motiverat stora ansträngningar från bl.a. regeringens sida. Trots de insatser som gjorts på detta område inför WTO-förhandlingarna anser utskottet att ytterligare ansträngningar bör göras för att få till stånd mer långtgående liberaliseringar inom jordbruks- och teko-områdena. Inom EU bör ett målmedvetet arbete påbörjas för att ta fram en plan för successiv total avveckling av jordbruksskyddet. Sverige bör med stor kraft driva att i-länderna avskaffar samtliga exportstöd på jordbruksområdet. Sverige bör liksom tidigare verka för en frihandelsvänlig politik, såväl inom EU som i andra sammanhang. Inte minst konsumenterna gynnas av en sådan politik.

När det gäller EU:s exportsubventioner på jordbruksområdet är det utskottets absoluta uppfattning att dessa på sikt måste avskaffas. Det finns flera skrämmande exempel på att rika länder dumpar sin produktion i fattiga länder till mycket låga priser och slår ut de inhemska producenterna. I stället bör den inhemska produktionen i de fattiga länderna stödjas så att dessa blir konkurrenskraftiga på den internationella marknaden.

EU:s förhandlingsbud om en minskning med 45 % i genomsnitt är bara ett litet steg på vägen, vilket måste följas upp med ytterligare minskningar. Enligt utskottets sätt att se bör Sverige även fortsättningsvis verka för att den inslagna vägen målmedvetet fullföljs. När det gäller tullfriheten för de minst utvecklade ländernas export till EU är det enligt utskottets mening inte rimligt att tullfriheten för bananer, ris och socker skall inträda först efter nio år.

Utskottet anser att det är viktigt att Sverige, såsom ett mycket öppet och icke-diskriminerande land, verkar för att GATS-förhandlingen leder till ökad konkurrens på privata marknader världen över. Den oro som u-länder har uttryckt måste samtidigt tas på allvar. Enligt utskottets mening bör Sverige verka för ökad öppenhet och transparens även inom EU.

Frågan om ett ”grönt” tullsystem, dvs. förmånligare tullar på varor som är förenliga med hållbar utveckling, är av intresse. Sådana system bör dock prövas inom ramen för WTO:s regelverk.

Med hänsyn till den utveckling som pågår inom EU rörande såväl WTO-förhandlingarna som den inre marknadens funktionssätt anser utskottet att det inte är påkallat med något riksdagens uttalande i dessa frågor. De aktuella motionsyrkandena avstyrks därmed.

EU:s förbud mot försäljning av snus

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden beträffande EU:s förbud mot försäljning av snus med hänvisning till att de redan är väsentligen tillgodosedda.

Motionerna

I motion 2002/03:N382 (s) anförs att export- och försäljningsförbudet för snus inom EU inte är förenligt med principen om den fria rörligheten för varor. När EU:s förbud mot försäljning av snus infördes för tio år sedan, fanns det en misstanke om samband mellan användning av snus och cancer. Trots många vetenskapliga undersökningar, såvitt gäller svenskt snus, har ett sådant samband inte kunnat påvisas. En väl fungerande inre marknad är särskilt viktig för Sverige som är ett litet och exportberoende land, sägs det i motionen.

Också i motion 2002/03:So314 (m) riktas kritik mot förbudet och hävdas att Sverige kraftfullt bör agera för att EU:s snusförbud skyndsamt avskaffas. Förbudet är illa underbyggt enligt motionärerna. Ett flertal undersökningar visar att snus fungerar mycket bra som hjälpmedel för människor som slutar röka. Vidare har det inte gått att påvisa något samband mellan användningen av snus och cancer. Om fler rökare i Europa tillåts byta ut cigaretterna mot svenskt snus kommer detta att förlänga deras liv och förbättra deras hälsa. En utgångspunkt för motionärerna är EU:s regler om fri rörlighet för varor.

Vissa kompletterande uppgifter

Inom EU gäller ett förbud mot försäljning av tobak för användning i munnen, dvs. snus. Detta följer av direktiv 89/622/EEG och senare ändringar genom direktiv 92/41/EEG, vilka sedermera har ersatts av direktiv 2001/37/EG om tillverkning, presentation och försäljning av tobaksvaror.

Vid Sveriges inträde i EU förhandlades i anslutningsfördraget fram ett permanent undantag från direktivet för svensk del, och försäljningsförbudet gäller således inte i Sverige.

Förutom det permanenta undantaget från försäljningsförbudet innehåller anslutningsfördraget även förpliktelser som innebär att Sverige åtagit sig att se till att svenskt snus inte släpps ut på marknaden i andra EU-länder, där försäljningsförbudet gäller fullt ut. Reglerna innebär således att utförsel av snus från Sverige till andra medlemsstater är förbjuden. Förbudet gäller dock inte utförsel för ”personligt bruk”.

Under år 2001 var det då gällande tobaksdirektivet föremål för översyn i hälsorådet. Vid omförhandlingen diskuterades en eventuell förändring av försäljningsförbudet. Den svenska regeringen gjorde bedömningen att det varken i rådet eller i Europaparlamentet var möjligt att få majoritet för en

ändring av förbudet. Enligt uppgift finns det ingen omständighet som talar för att bedömningen skulle bli annorlunda i dagsläget.

Vid översynen av tobaksdirektivet prioriterade Sverige andra tobaksfrågor, bl.a. att sänka maximinivåerna för tjära, nikotin och kolmonoxid i cigaretter, att förbjuda användningen av begrepp som mild, light etc. och att skärpa reglerna för varningstexter på tobaksprodukter. I dessa hänseenden nådde Sverige framgång.

En negativ användning av snuset är när det används av ungdomar som en förstagångsprodukt för att senare följas av cigaretter etc. Det svenska snuset används emellertid också i samband med rökavvänjning, dvs. en positiv användning.

Det svenska snusets långsiktiga effekter är inte fullständigt utredda. Experimentella studier har tidigare visat att snus kan framkalla cancer hos försöksdjur. Socialstyrelsen har i en konsensusrapport från år 1997 (SoS-rapport 97:11) visat att cancerrisk inte kan påvisas. Socialstyrelsen underströk samtidigt att rapporten inte kan tas till intäkt för att snus inte skulle ha cancerrisk och att ytterligare forskning krävs för att undersöka hälsoeffekter av snus.

I juni 2002 besvarade statsrådet och nuvarande näringsministern Leif Pagrotsky en interpellation (ip. 2001/02:424) angående försäljningsförbudet mot svenskt snus. Statsrådet beskrev den svenska positionen på följande sätt:

Per Bill menar att tobaksdirektivet snedvrider konkurrensen. Jag har förståelse för hans invändningar mot att svenskt snus inte får säljas till andra medlemsstater i unionen. Det är ologiskt att försäljning av snus är förbjuden i övriga EU, medan ett antal andra produkter som är mer hälsovådliga får cirkulera fritt på den inre marknaden. Principerna om den fria rörligheten av varor, tjänster, personer och kapital är av stor betydelse för förverkligandet av en gemensam inre marknad. En väl fungerande inre marknad är särskilt viktig för Sverige som ett litet och exportberoende land. Som exportfrämjare håller jag med Per Bill om att ett försäljningsförbud avseende snus inte är förenligt med principen om den fria rörligheten av varor. Vid fjolårets omförhandling av tobaksdirektivet valde regeringen att flytta fram positionerna i andra frågor och bedömde det som utsiktslöst att driva snusfrågan. Den bedömningen ligger i dagsläget fast. Men i framtiden kan jag väl tänka mig att förhållandena kan ändras så att det kan bli möjligt att mildra eller slopa exportförbudet.

Statsrådet ansåg att det ligger i Sveriges intresse att denna fråga kan redas ut. Det handlar också om EU:s anseende och respekt, uttalade statsrådet. Vid tillfället ansågs dock en sådan strävan vara ett slöseri med svenska resurser; EU-arbetet måste inriktas på områden där resultat kan åstadkommas, menade statsrådet. Samtidigt bör Sverige arbeta för att förståelsen för frågan ökas och att betingelserna ändras i framtiden. Då skulle snuset kunna utvecklas till att bli en lönsam och sysselsättningsskapande exportnäring enligt statsrådets mening.

För närvarande pågår en prövning av frågan om snusexport inom EU i EG-domstolen. Bakgrunden är att svenskt snus har exporterats till Tyskland, vilket lett till att myndigheterna i en tysk delstat utfärdat förbud mot att yrkesmässigt saluföra sådana tobaksvaror. Företaget Swedish Match överkla-

gade detta beslut till en tysk domstol. Denna vände sig i sin tur till EU:s domstol i Luxemburg för att få ett förhandsavgörande enligt artikel 234 i EG-fördraget, medan målet förklarades vilande.

Den tyska förvaltningsdomstolen ifrågasätter bl.a. om artikel 8 i ovan nämnda direktiv 2001/37/EG är förenlig med överordnad gemenskapsrätt. Artikel 8 har följande lydelse: ”Medlemsstaterna skall förbjuda utsläppandet på marknaden av tobak för användning i munnen utan att det påverkar tillämpningen av bestämmelserna i artikel 151 i Anslutningsakten för Österrike, Finland och Sverige.”

Sverige kan yttra sig till EG-domstolen senast den 13 mars (exklusive en anståndsfrist om tio dagar). Inför ett eventuellt svenskt yttrande har Utrikesdepartementet gett Kommerskollegium i uppdrag att närmare utreda och ge sin syn på de frågor som den tyska domstolen vilandeförklarat och hänskjutit till EG-domstolen för förhandsavgörande. Kommerskollegiet har i sitt yttrande (2003-02-05) till Utrikesdepartementet i korthet kommit fram till följande.

– Förbudet mot snus i artikel 8 i direktiv 2001/37/EG kan enligt kollegiets åsikt inte försvaras med hjälp av artikel 30 i EG-fördraget (om skydd för människors hälsa och liv). Kollegiet anser att ett totalförbud inte är nödvändigt för att uppnå en hög hälsoskyddsnivå.

– Hälsospekten borde kunna tillgodoses på ett mindre ingripande sätt, t.ex. genom märkningsbestämmelser och informationsinsatser.

– Kollegiet anser att snusförbudet utgör en diskriminering gentemot andra tobaksvaror såsom cigaretter och tuggtobak som inte kan motiveras utifrån folkhälsoaspekter.

– Enligt kollegiets bedömning bör direktiv 2001/37/EG kunna förklaras som delvis ogiltigt på grund av formella brister i motiveringen till artikel 8.

– Oavsett om EG-domstolen kommer att bedöma artikel 8 som ogiltig eller inte finns, enligt kollegiets bedömning, starka skäl för att gemenskapslagstiftaren bör ändra förbudet till en mindre inskränkande bestämmelse.

Utskottets ställningstagande

Som ovan redovisats finns det ett antal olika aspekter på det nuvarande förbudet för Sverige att exportera snus inom EU. Det rör sig om hälsoaspekter, konkurrensaspekter gentemot andra tobaksprodukter, snus som sysselsättningsbringande och lönsam exportnäring och inte minst om gemenskapsrätens grunder. Den fria rörligheten av varor, tjänster, personer och kapital är av avgörande betydelse för förverkligandet av en gemensam inre marknad. Att den inre marknaden fungerar väl är särskilt viktigt för små och utrikeshandelsberoende länder. Ett förbud mot försäljning av snus över gränserna inom unionen är inte förenligt med principen om den fria rörligheten av varor.

Det är fullständigt ologiskt att snusförsäljning är förbjuden i övriga EU, medan ett antal produkter som är långt mer hälsovådliga kan cirkulera fritt på den inre marknaden. Utskottet har erfarit att Sverige kommer att yttra sig till EG-domstolen i ärendet.

Sveriges regering bör därför, med stöd av yttrandet från Kommerskollegium samt med utgångspunkt i EU:s fyra friheter, i yttrandet till EG-domstolen kraftfullt argumentera mot snushandelsförbudet och även i övrigt verka för att EU:s illa underbyggda förbud skyndsamt avskaffas. Utskottet har förhoppningen att domen i EG-domstolen kommer att gå Sverige till mötes.

Med hänsyn till att frågan prövas av EG-domstolen och att alla de ingående aspekterna noggrant kommer att vägas i ett gemenskapsperspektiv anser utskottet att de båda behandlade motionerna tillgodosetts och därför bör avstyrkas.

Handel och miljö m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden om handel och miljö m.m. med hänvisning till pågående utveckling inom och utanför WTO. *Jämför reservation 4 (m, fp, kd).*

Motionerna

I motion 2002/03:N388 (s) anføres att Sverige bör föregå med gott exempel och verka pådrivande inom både FN och EU för att skapa internationellt bindande regler för transnationella företag. Enligt motionärerna bör regeringen studera hur ett sådant regelverk skulle kunna se ut både nationellt och internationellt. Frivilliga uppförandekoder kan bidra till att företag agerar mer ansvarsfullt, men de rymmer samtidigt en rad begränsningar eftersom de är frivilliga och enbart vilar på moralisk grund eller på ett konsumentperspektiv.

Motionärerna i motion 2002/03:U262 (kd) anser att regeringen bör utöka sitt samarbete med näringslivet i syfte att uppmana och stödja företagen att utarbeta etiska uppförandekoder och också säkerställa god kontroll och uppföljning av koderna. Statsminister Göran Perssons initiativ i fråga om Globalt ansvar är enligt motionärerna lovvärt men behöver vidareutvecklas och bli mer ambitiöst. Det bör dessutom tas initiativ till en dialog på europeisk nivå.

I motion 2002/03:U296 (kd) framhålls att WTO:s dagordning måste breddas för att inkludera mänskliga rättigheter (MR). I motionen sägs vidare att det finns en klar risk att MR-frågor används som svepskäl för fortsatt protektionism från i-länderna mot u-världen. Om mänskliga rättigheter skall tas in i WTO:s agenda måste det därför, enligt motionärernas uppfattning, finnas tydliga regler som inte lämnar utrymme för sådant missbruk och som syftar till dialog snarare än bestraffning.

Vänsterpartiet framhåller i motion 2002/03:U293 att det behövs bindande regler för transnationella företag. Enligt motionärerna måste företag kunna hållas ansvariga för brott mot mänskliga rättigheter, fackliga rättigheter och miljöregler var brotten än begås i världen. Initiativ som Globalt ansvar och FN:s Global compact, vilka bygger på frivillighet, är enligt motionärerna

fullständigt otillräckliga. Det krävs regleringar med sanktionsmöjligheter och inte bara dialog och frivillighet. Vänsterpartiet anser att regeringen bör ta initiativ på detta område, både internationellt och nationellt.

I motionerna 2001/02:N311 (v), 2002/03:N321 (c) och 2002/03:N240 (mp) beskrivs att det i många länder är svårt att utkräva ansvar av transnationella företag för eventuellt begångna brott. Bland annat är begränsningar i lagstiftning och bristande resurser skäl till att rättsprocesser inte bedrivs. Enligt motionärerna är det nödvändigt att ta nya initiativ för att få till stånd bindande regler – med möjlighet till sanktioner om reglerna bryts – för transnationella företag.

Motionärerna anser att riksdagen skall ge regeringen till känna att Sverige bör vara pådrivande inom både FN och EU för att skapa internationellt bindande regelverk för transnationella företag. Regeringen bör omgående utreda och föreslå ett nationellt och internationellt regelverk. Målsättningen är att företagen skall leva upp till globalt accepterade uppföranderegler.

Vikten av rättvis handel framhålls i motion 2002/03:U263 (mp). Syftet med rättvis handel är att handelsrelationer med producenter i fattiga länder skall fungera så att samtidigt arbetsförhållanden, livsmiljö och miljön i övrigt förbättras. Uppförandekoderna har blivit viktiga redskap för företag som vill garantera att sociala och miljömässiga krav uppfylls i den egna såväl som i underleverantörernas verksamhet. Problemet är att koderna ofta är vaga och att underleverantörskedjor är svåra att kontrollera. Uppförandekoderna i sig kan inte åstadkomma en socialt och miljömässigt hållbar utveckling men de kan vara ett sympatiskt komplement till internationell lagstiftning för att åstadkomma en sådan utveckling, sägs det i motionen.

I motion 2002/03:N396 (mp) anförs att det är viktigt att branschernas principer (koder) för företagens uppförande blir lagligt bindande. Enligt motionären har uppförandekoderna blivit viktiga redskap för företag som vill garantera att sociala och miljömässiga krav uppfylls såväl i den egna som i underleverantörernas verksamhet.

Vissa kompletterande uppgifter

Regeringen har välkomnat att ett ökat antal företag har börjat arbeta med sociala, miljömässiga och människorättsfrågor på frivillig basis samtidigt som det finns behov av bindande regler. Internationella regler finns i dag genom de mellanstatliga avtalen och konventionerna, t.ex. Förenta nationernas (FN) deklaration om mänskliga rättigheter och Internationella arbetsorganisationens (ILO) konventioner inom arbetslivsområdet. Enligt uppgift kan det dock finnas behov av att förbättra genomförandet av existerande avtal och konventioner.

Utvecklingen har inneburit flera ansatser inom olika forum:

- FN:s Global compact,
- OECD:s riktlinjer för multinationella företag,
- Globalt ansvar, som initierats i Sverige.

FN:s Global compact är ett FN-initiativ som lanserades av FN:s generalsekreterare Kofi Annan år 1999. Syftet är att främja ett ansvarskännande företagandeskap så att näringslivet kan vara delaktigt i lösningarna när det gäller globaliseringens utmaningar. Global compact bygger på nio principer inom områden som mänskliga rättigheter, arbetslivet och miljön. Individuella företag tar själva initiativ till att bli medlemmar i nätverket, som bl.a. diskuterar policyfrågor och driver projekt. Global compact innebär inte regelverk och kontroll utan vilar på ansvarskännande, öppenhet, företagets egna intressen och samhällets initiativ. Sekretariatet finansieras genom frivilliga bidrag från medlemsländerna, varvid Sverige är den största bidragsgivaren.

OECD:s riktlinjer för multinationella företag är gemensamma rekommendationer till företag från 36 regeringar. Genom den senaste revideringen år 2000 breddades riktlinjerna för företagen; de omfattar nu (summariskt) följande områden:

- respekt för mänskliga rättigheter,
- god information om verksamheten,
- respekt för de anställdas fackliga rättigheter,
- skydd för miljö, hälsa och säkerhet,
- policy att inte ge mutor,
- rutiner för att lösa konsumenttvister,
- strävan att överföra teknik och kunskaper till värdlandet,
- policy att inte samarbeta med konkurrenter,
- erläggande av skatter i rätt tid.

(För en utförlig beskrivning av OECD:s riktlinjer hänvisas till betänkande 2000/01:NU9 s. 30.) Riktlinjerna går på vissa områden längre än FN:s Global compact; bl.a. nämns korruption uttryckligen. OECD:s riktlinjer innehåller dessutom en uppföljningsmekanism, som innebär att brott mot riktlinjerna kan anmälas till en nationell kontaktpunkt. Genom instrumentet med nationella kontaktpunkter har medlemsländerna åtagit sig att främja att riktlinjerna används. Kontaktpunkten är skyldig att undersöka en anmäld fråga och genom diskussion försöka förmå företaget i fråga att följa riktlinjerna. Den svenska kontaktpunkten leds från Utrikesdepartementet och har representanter för flera departement, fackliga organisationer och näringslivet. Den svenska kontaktpunkten har endast haft befattning med två anmälda fall sedan år 1979.

Globalt ansvar (Swedish partnership for global responsibility) initierades av regeringen i början av år 2002. Initiativet innebär ett samarbete mellan regeringen (Utrikesdepartementet i samverkan med främst Närings- och Miljödepartementen) och det svenska näringslivet. Globalt ansvar bygger på OECD:s riktlinjer för multinationella företag och principerna i FN:s Global compact. Avsikten är att svenska företag skall bli ambassadörer för mänskliga rättigheter, grundläggande ekonomiska och sociala villkor, en bättre miljö samt korruptionsbekämpning m.m. Detta föreslog regeringen i ett öppet brev till näringslivet. Globalt ansvar skall kunna hjälpa företag att hantera problem i olika delar av världen, t.ex. konflikter, korruption och brott mot mänskliga

rättigheter. Hittills har sex stora företag i Sverige ställt sig bakom initiativet, vilket innebär att de stöder OECD:s riktlinjer och FN:s Global compact. Inom ramen för initiativet hålls seminarier och följs aktuell forskning på området. I sammanhanget kan nämnas att två studier pågår som berör frågeställningen om bindande regler och frivillighet.

Även inom EU pågår arbete kring frågor som rör företags utvidgade sociala ansvar och uppförandekoder. Enligt uppgift deltar Sverige aktivt i detta arbete och välkomnar ansträngningarna att samarbeta inom EU kring dessa frågor. I praktiken har det visat sig svårt att se till att etiska uppförandekoder för företagen efterlevs i alla delar av ett företags leverantörskedja. Exempel på hur detta problem kan lösas utgörs av ett brittiskt initiativ (Ethical Trading Initiative), som inleddes år 1998 och innebär ett samarbete mellan företag, enskilda organisationer och fackföreningar i syfte att kartlägga leverantörskedjor.

De frivilliga miljömärkningssystem som finns grundas på information om hur en produkt påverkar miljön under hela sin livslängd. Avsikten är att styra konsumtion och produktion mot varor som har mindre negativ miljöpåverkan. En rad u-länder i WTO har uttryckt stark oro för att även dessa frivilliga system i praktiken kan fungera som handelshinder som försämrar u-ländernas konkurrensmöjligheter. EG:s märkning för ekologiska livsmedel (i Sverige KRAV-märkning) upplevs av många u-länder som handelshindrande, främst på grund av att produktionen, för att kunna omfattas av systemet, måste kontrolleras av organ i importlandet. Enligt uppgift från Regeringskansliet ser regeringen miljömärkning som ett viktigt instrument i miljö- och konsumentpolitiken, samtidigt som det finns en förståelse för framför allt u-länders oro. Enligt ministerdeklarationen från Doha har WTO:s kommitté för handel och miljö fått mandat att särskilt se på detta område och till den femte ministerkonferensen i Cancún i september 2003 utreda om det finns behov av att klargöra förhållandet mellan miljömärkningssystemen och reglerna i WTO samt lämna förslag till framtida verksamhet, inklusive eventuella behov av förhandlingar på området.

Frivillig social märkning är ett sätt att ge information till konsumenterna om under vilka arbetsförhållanden en vara är tillverkad. Det finns för närvarande flera olika system för detta. Liksom beträffande miljömärkningen har u-länder uttryckt stor oro för att dessa frivilliga system i praktiken kan fungera som handelshinder för u-länderna. Enligt Regeringskansliet stöder Sverige insatser som syftar till att hjälpa producenter i u-länder att förbättra produktionsförhållandena och därmed leva upp till kriterier för social märkning, bl.a. i samarbete med ILO.

När det gäller arbetsrättsliga frågor kan nämnas att en världskommission, tillsatt av ILO, startade sitt arbete i mars 2002. Under ledning av Finlands och Tanzanias presidenter skall kommissionen arbeta med frågan om den sociala dimensionen av globaliseringen. Sverige och EU agerar för att denna kommission skall bli början på en utveckling mot ett stående forum i samarbete med bl.a. WTO och ILO. Frågan är dock kontroversiell eftersom u-länder

misstänker i-länder för att vilja använda arbetsrätt som en ursäkt för att stoppa deras export. Därför är Sverige och EU noggranna med att arbetsrätt inte skall genomdrivas genom handelssanktioner.

I linje med EG-kommissionens meddelande om handel och arbetsrätt från juli 2001 beslutade EU:s ministerråd i december 2001 att ge sänkta tullar till stater som främjar mänskliga rättigheter i arbetslivet och dra tillbaka dessa sänkningar om det visar sig att staterna inte håller vad de lovat. Detta stöddes av den svenska regeringen.

Enligt uppgift håller Sida som huvudansvarig på att utarbeta en strategi (tillsammans med Regeringskansliet) för Sidas framtida samarbete med ILO i syfte att öka det svenska engagemanget för ILO:s arbete. Rättighetsperspektivet är grundläggande för arbetet. Särskilda områden som kommer att prioriteras är barnarbete, tvångsarbete och hiv-bekämpning på arbetsplatsen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet är medvetet om att frågan om handel och miljö är känslig i förhållandet mellan industriländer och utvecklingsländer och att det föreligger svårigheter att hitta en balanserad lösning. Många utvecklingsländer ser de krav som reses från industriländernas sida beträffande miljöhänsyn mer som förtäckta protektionistiska strävanden än som verklig omsorg om miljövärdena.

Enbart WTO kan inte skapa tillräckliga förutsättningar för mänskliga rättigheter, rättvisa och social utveckling i enskilda länder. Dessa förutsättningar måste i första hand åstadkommas nationellt. WTO och frihandel med stabila och rättvisa spelregler är däremot betydelsefulla medel för att uppnå de bredare utvecklingsmålen. Förhandlingarna i WTO innebär också en möjlighet att utveckla ett brett regelverk som svarar mot de nya krav som globaliseringen ställer. Utskottet stöder inriktningen att WTO-förhandlingarna skall bidra till en hållbar ekonomisk, social och ekologisk utveckling för jordens alla länder.

Resultatet av ministermötet i Doha utgjorde ett politiskt genombrott för miljöfrågorna inom WTO. FN:s Global compact och OECD:s riktlinjer för multinationella företag är av stor vikt för att fästa uppmärksamheten på problemen i skärningspunkten mellan handel och miljö respektive mänskliga rättigheter. Vidare välkomnar utskottet initiativet Globalt ansvar som innebär nya vägar att angripa problemen. Angreppssättet betyder att frågorna konkretiseras ned på företagsnivå. Svenska företag kan som ambassadörer på ett konkret sätt förmedla till andra länder hur Sverige ser på mänskliga rättigheter och ett gott arbetsliv. Genom att enskilda svenska företag tar problemen på allvar och visar att de är socialt och etiskt medvetna kan de också skaffa sig konkurrensfördelar. Företagens egna engagemang är av stor vikt anser utskottet. Detta innebär dock inte att frivillighet kan ersätta väl fungerande lagar och regler. Förutsättningarna för bindande regler kan vara värt att pröva på flera områden.

Internationella regelverk på områden som mänskliga rättigheter, grundläggande rättigheter i arbetslivet och en hållbar miljö föreligger genom mellanstatliga avtal och konventioner såsom FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och ILO:s konventioner. Enligt utskottets sätt att se är det inte fråga om en brist på internationella ramverk utan brist på politisk vilja hos många länder.

En förutsättning för att inte industriländernas krav på förbättrade arbetsvillkor även i utvecklingsländerna skall upplevas som en form av protektionism är en närmare dialog mellan WTO och ILO. Sverige bör inom EU:s ram stödja den ovan nämnda utvecklingen i riktning mot ett stående forum för samarbete mellan bl.a. WTO och ILO. En viktig uppgift vid de kommande förhandlingarna blir att undanröja den atmosfär av misstänksamhet som nu omgärdar detta område. Ökade allmänna kunskaper i fråga om handelsreglerna är enligt utskottets uppfattning positivt. Vidare bör det uppmärksammas att konsumentkraven i industriländerna kan fungera som ett instrument för att driva fram bättre arbetsvillkor i de multinationella företag som har verksamhet i utvecklingsländerna.

Med det anförda avstyrker utskottet samtliga här behandlade motionsyrkanden.

Exportkreditfrågor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden om exportkreditfrågor med hänvisning till Exportkreditnämndens reviderade miljöpolicy. *Jämför reservationerna 5 (v, mp) och 6 (kd).*

Motionerna

Kristdemokraterna förordar i motion 2002/03: MJ432 en ordning där en obligatorisk miljöprövning föregår alla beslut om statliga exportkrediter. Miljöhänsyn måste vara ett av de viktigaste kriterierna när finansiering av projekt i utvecklingsländerna skall beslutas. Motionärerna anser att det är förvånande att svenska företag ger sig in i projekt med negativ miljöpåverkan men att det är än mer allvarligt att projektens finansiering stöds av statliga exportgarantier och exportkrediter.

Införande av en obligatorisk miljöprövning vid alla beslut om statliga exportkrediter och exportgarantier begärs i motion 2002/03: N289 (kd). Bakgrunden är att svenska entreprenörers verksamhet utomlands kan innebära olika slag av exploatering av eller ingrepp i naturen. Enligt motionären är det ej ovanligt att projekten stöds av statliga exportkrediter och exportgarantier.

I motionerna 2002/03: N311 (v), 2002/03: N321 (c) och 2002/03: N240 (mp) förespråkas att reglerna för offentlig kredit- och garantigivning från Exportkreditnämnden och Svensk Exportkredit ändras så att enbart bolag som lever

upp till en rad grundläggande regler för arbetsrätt, miljö och mänskliga rättigheter kan få stöd.

Centerpartiet begär i motionerna 2002/03:MJ428 och 2002/03:N306 att regeringen tillsammans med svenska miljöteknikföretag skall lägga fast en strategi för ökad miljöteknikexport. Enligt motionärerna är det glädjande att regeringen har utlovat 7 miljoner kronor för att främja denna utveckling. I Sverige finns det många miljöteknikföretag som har goda chanser att konkurrera internationellt, sägs det i motionen. Det nämns också att Svenskt Näringsliv har tillsatt en särskild grupp som arbetar med hållbar utveckling.

Vidare begär motionärerna ett tillkännagivande till regeringen angående behovet av en snabbutredning för att undersöka på vilka sätt Sverige kan ta initiativet då det gäller klimatneutral och klimatpositiv export. Enligt motionärerna är det olyckligt att Exportkreditnämnden beviljar exportkrediter till projekt som gör att Sverige i förhållande till sin folkmängd bidrar mer till växthuseffekten än något annat land.

Vissa kompletterande uppgifter

Exportkreditnämnden (EKN) och en rad nordiska banker stödde för flera år sedan byggandet av Urrá-dammen i Colombia. Dammen har kritiserats då den anses ha försämrat miljön för ursprungsbefolkningen.

EKN har sedan den 1 april 2000 en miljöpolicy, vilken reviderats och i sin nya lydelse gäller från 1 den juli 2002. Policyn innebär att EKN gör en miljögranskning enligt särskilda riktlinjer vid exportprojekt med risk för negativ miljöpåverkan. Riktlinjerna bygger på en överenskommelse i OECD om ett gemensamt förhållningssätt för miljöhänsyn vid statsstödda exportkrediter. Projekten indelas av EKN i fyra kategorier, nämligen A, B, C och D, där kategorierna baseras på projektets risk för miljöpåverkan. Projektkategori A avser projekt med störst risk för negativ miljöpåverkan, t.ex. stora dammar. Vid projekt i kategori A kräver EKN alltid en fullständig miljökonsekvensbeskrivning (MKB) av den som ansöker om garanti. Vid granskningen jämförs projekten med de kriterier som uppställts i internationella miljöstandarder och riktvärden, i första hand Världsbanksgruppens. EKN anmodar den som söker garanti att genom projektägare och myndigheter i köparlandet få till stånd ett offentliggörande av information om miljökonsekvenserna av planerade projekt. Miljöpolicy och riktlinjerna för miljögranskning publiceras på EKN:s hemsida.

Enligt EKN:s miljöpolicy avslås ansökan om garanti om erforderlig information om och analys av miljökonsekvenser inte erhållits, om granskningen visar på starkt negativa miljökonsekvenser eller om miljökonsekvenser påverkar risken i affären så att den blir oacceptabel. Normalt undantar EKN projekt under 100 miljoner kronor och projekt där risktiden är kortare än två år från miljögranskning. Om det finns särskilda skäl kan dock även sådana affärer miljögranskas.

EKN tar vid sin bedömning av miljökonsekvenser även hänsyn till sociala aspekter, vilket bl.a. innefattar folkmflyttningar vid vattenkraftsprojekt.

Vidare har EKN utvecklat regler och system för att bekämpa korruption i de affärer där EKN ställer ut en garanti.

I november 2001 valde 24 av de då 26 medlemsländerna i OECD:s exportkreditgrupp att följa riktlinjerna om miljöhänsyn (Common Approaches on Environment and Officially Supported Export Credits), vilket Sverige har verkat för.

Vid granskningen av A- och B-projekt lägger EKN särskild vikt vid klimatpåverkan. Eventuella utsläpp av växthusgaser måste redovisas i MKB-rapporten eller annat underlag som EKN begär in, varefter nivåerna jämförs med internationella standarder.

EKN har i samråd med Världsnaturfonden (World Wildlife Fund, WWF) uppdragit åt ett brittiskt konsultföretag att genomföra en studie om klimatpåverkan av EKN:s garantigivning samt undersöka möjligheter för EKN att stödja export som har en positiv inverkan på klimatet. Studien visar att effekten på klimatet av EKN:s garantigivning under de tre senaste åren har varit liten. Utsläppen av växthusgaser i EKN-garanterade affärer har varit låga.

I konsultrapporten konstateras också att EKN:s möjligheter att främja export är begränsade med nuvarande regler. I det internationella regelverket finns det krav på att verksamheter med statsstödda exportkreditgarantier skall vara självbärande. Detta begränsar möjligheterna att lämna särskilda villkor för miljöförbättrande export.

EKN har enligt uppgift regeringens uppdrag att informera sina kunder om OECD:s riktlinjer samt initiativet Globalt ansvar. Den nationella kontaktpunkten skall informera EKN om det upptäcks fall av brott mot OECD:s riktlinjer.

Möjligheter finns att komplettera EKN:s miljöpolicy med olika typer av bindande regler. Regeringens ståndpunkt är att bindande regler på detta område inte skall försämra konkurrenskraften för svenska företag. Därför vore en internationell överenskommelse inom OECD kring utformandet av regler för sociala hänsyn vid garantigivning den mest lämpliga vägen att gå. Då skulle svenska företags konkurrenskraft inte påverkas, eftersom konkurrerande företag från andra OECD-länder skulle behöva uppfylla samma krav.

En samlad översyn av EKN:s miljöarbete planeras till år 2004.

I detta sammanhang kan nämnas att näringsminister Leif Pagrotsky den 9 januari 2003 svarade på en skriftlig fråga (fr. 2002/03:294) från Kjell-Erik Karlsson (v) om EKN och Bujagalidammen i Uganda. Näringsministern redovisade att EKN:s styrelse den 30 maj 2002 fattat beslut om att lämna utfästelse om en garanti beträffande vattenkraftverket Bujagali. Beslutet baserades på ett omfattande informationsmaterial (från bl.a. International Finance Corporation). EKN gjorde en självständig bedömning av informationens tillförlitlighet enligt näringsministern. Vid EKN:s beslut togs vidare hänsyn till att en del av risken förväntades bli återförsäkrad (genom Multilateral Investment Guarantee Agency). Beslut om att lämna kreditgarantier vid större affärer tas av EKN:s styrelse, redovisades det. Om ett ärende är av större vikt, har EKN möjlighet att hänskjuta ärendet till regeringens prövning. Denna

möjlighet används dock sparsamt och utnyttjades inte vad gäller Bujagaliprojektet. Enligt näringsministerns uppfattning fungerar systemet, där EKN gör en noggrann och självständig bedömning, mycket bra.

Vidare kan nämnas att Exportrådet på uppdrag av regeringen satsar på samverkan för att öka förutsättningarna för export av svensk miljöteknik inom luft-, vatten- och avloppsrening, avfallshantering samt återvinning. Syftet är att öka de svenska miljöteknikföretagens konkurrenskraft internationellt. Nära 600 svenska företag omfattas av denna samverkan, vilken kallas Svensk Miljöteknikexport. Genom gemensamma aktiviteter marknadsförs nätverksföretagens tjänster och produkter internationellt. Statligt stöd har utgått till Svensk Miljöteknikexport från år 1999 och framåt. Exportrådet har också bildat samverkansgruppen Förnybar Energi. Detta projekt syftar till att stärka Sveriges position på en snabbt växande världsmarknad för produkter, system och tjänster inom området förnybar energi, omfattande huvudsakligen vind, bio- och solenergi med ett flertal applikationsområden.

Utskottets ställningstagande

Utskottet ser positivt på EKN:s reviderade miljöpolicy, vilken i sin nya lydelse har tillämpats från den 1 juli 2002. Ovan har beskrivits hur miljögranskningen går till vid exportprojekt med risk för negativ miljöpåverkan och att EKN därvid lägger särskild vikt vid klimatpåverkan. Som också redovisats i det föregående visar en studie att effekten på klimatet av EKN:s garantigivning under de tre senaste åren varit liten. Även sociala aspekter ingår i miljöpolicyen, t.ex. folkomflyttningar vid stora vattenkraftsprojekt. EKN har också utvecklat regler och system för att bekämpa korruption i de affärer där EKN ställer ut en garanti.

När det gäller motionskraven om att all offentlig kredit- och garantigivning bör villkoras så att endast företag som uppfyller grundläggande regler för mänskliga rättigheter, arbetsrätt och miljö kan åtnjuta sådana krediter, vill utskottet erinra om att EKN har att informera sina kunder om OECD:s riktlinjer och om initiativet Globalt ansvar. En eventuell diskussion om frågeställningen kring nya bindande regler bör enligt utskottets mening föras på internationell nivå, så att inte enbart de svenska företagens konkurrenskraft påverkas.

En samlad översyn av EKN:s miljöarbete planeras till år 2004. Utskottet anser att den nu tillämpade policyen bör prövas under viss tid innan ytterligare åtgärder övervägs på detta område.

I fråga om motionsyrkandena rörande en fast strategi för ökad miljöteknikexport konstaterar utskottet att det finns ett uppdrag till Sveriges Exportråd att tillsammans med näringslivet utveckla en miljöexportstrategi. Syftet är att öka de svenska miljöteknikföretagens konkurrenskraft genom bl.a. olika marknadsföringsaktiviteter. Motionskraven ligger således i linje med den utvecklings som pågår på detta område.

Därmed avstyrker utskottet samtliga här behandlade motioner i aktuella delar.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. WTO-systemet (punkt 2)

av Mikael Odenberg (m), Eva Flyborg (fp), Ulla Löfgren (m), Stefan Hagfeldt (m), Nyamko Sabuni (fp) och Lars Lindén (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:U262 yrkandena 4 och 6 och 2002/03:U322 yrkandena 7, 8 och 13 och avslår motionerna 2002/03:U263 yrkandena 1–4, 2002/03:U293 yrkandena 4 och 5 och 2002/03:U298 yrkandena 3, 4 och 10.

Ställningstagande

Vi anser att det finns anledning att hysa förhoppningar om resultat från den nya förhandlingsomgången när det gäller handelsliberaliseringar för varor och förbättrade regler för världshandeln, även om vissa förseningar kan inträffa. Det finns förväntningar på att hittillsvarande problem och tillkortakommanden i WTO-systemet – bl.a. problem som redovisas i motionerna – kan lösas eller komma närmare en lösning.

Enligt vår mening är det positivt att ministerdeklarationen från Doha har lett till en ökad uppmärksamhet på u-ländernas problem. Vi vill starkt framhålla det angelägna i att u-länderna får ett bättre tillträde till EU:s och andra i-länders marknader för u-landsprodukter som t.ex. jordbruksvaror och teko. Eftersom Sveriges medlemskap i EU kraftigt har inverkat på Sveriges agerande i fråga om handel på jordbruksområdet tas dessa frågor upp under avsnittet om vissa EU-frågor.

Det kan konstateras att världen har behov av ett starkt WTO för att världshandeln skall fungera på ett effektivt sätt. I likhet med uppfattningen i motionerna 2002/03:U322 (m) och 2002/03:U262 (kd) anser vi att det nuvarande WTO-systemet måste förbättras för att den önskade utvecklingen skall komma till stånd. Även Folkpartiet har framfört sådana synpunkter. Bland annat är det centralt att tvistlösningsmekanismen stärks på ett sådant sätt att tvisterna kan avgöras på ett rättvist och regelbaserat sätt så att handelskrig kan undvikas. Vidare bör det vara ett mål att långdragna rättsliga processer undvikas. De minst utvecklade ländernas tillgång till tvistlösningen måste särskilt uppmärksammas. I den översyn som nu görs av tvistlösningssystemet anser vi

att möjligheten till hårdare sanktionsåtgärder mot länder som inte efterkommer tvistlösningspanelens beslut bör undersökas.

En inriktning på ökad öppenhet inom WTO är mycket angelägen för att förhandlingarna skall löpa mer friktionsfritt; utvecklingen förefaller också att gå i denna riktning. Samtidigt måste det finnas respekt för att enskilda länder i vissa fall inte vill röja sina förhandlingspositioner. En ökad transparens är viktig, också i syfte att bekämpa korruption. Eftersom korruption hindrar såväl det internationella som det inhemska handelsutbytet är det en central uppgift att eliminera korruptionen.

När det gäller frågan om ett investeringsavtal kan begränsade framsteg noteras. Dohamötet resulterade i en kompromisslösning mot bakgrund av att EU var pådrivande i frågan om ett multilateralt investeringsavtal inom ramen för WTO medan flera u-länder var negativa. Enligt vår uppfattning bör frågan om sambandet mellan handel och investeringar tas upp snarast möjligt.

Ett ambitiöst resultat av de förestående förhandlingarna – där bl.a. ovanstående punkter beaktas – behövs för att förbättra förutsättningarna för hållbar tillväxt i världsekonomin, motverka nya protektionistiska tendenser, förbättra fattiga länders möjligheter till positiv utveckling, minska handels hinder samt gynna konsumenterna. Medlemsstaterna bör också vinnlägga sig om att fästa större vikt vid dialogen med det civila samhällets företrädare inför WTO-förhandlingar – såväl denna gång som i framtiden.

Riksdagen bör ställa sig bakom vad som här har anförts om WTO-frågorna. Därmed tillstyrks motionerna 2002/03:U322 (m) och 2002/03:U262 (kd) i berörda delar. Övriga motioner avstyrks i aktuella delar.

2. Vissa EU-frågor (punkt 4)

av Mikael Odenberg (m), Eva Flyborg (fp), Ulla Löfgren (m), Stefan Hagfeldt (m), Nyamko Sabuni (fp) och Lars Lindén (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 2. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:K432 yrkande 12, 2002/03:U290 yrkande 5, 2002/03:U322 yrkande 2 och 2002/03:U323 yrkandena 5 och 10 och avslår motion 2002/03:U298 yrkandena 7, 8 och 16.

Ställningstagande

Traditionellt har EU stimulerat tillverkning och export bl.a. genom att erbjuda tullsänkningar inom gemenskapen. Enligt vår uppfattning, vilken sammanfaller med uppfattningen i motion 2002/03:U322 (m), bör det vara ett mål att avskaffa alla tullar till i-länderna och anta en bindande plan för övergången till en fri marknad för jordbruksprodukter.

Utskottet har tidigare uttryckt stor tillfredsställelse över att beslutsprocessen inom EU lett fram till resultatet att de fattigaste länderna kommer att få

fullständig tullfrihet till EU-länderna. Liksom då vill vi nu betona att det uppnådda resultatet endast bör ses som ett etappresultat, vilket bör följas av ytterligare liberaliseringar av världshandeln. Det är emellertid inte rimligt – vilket framförs i motion 2002/03:U290 (kd) – att tullfriheten för bananer, ris och socker inte inträder förrän efter nio år. En fri handel är en motor för tillväxt i alla länder men innebär särskilt för de fattigare länderna en möjlighet att förbättra sin position.

Vi vill starkt framhålla det angelägna i ett bättre tillträde till EU:s och andra i-länders marknader för t.ex. jordbruksvaror och teko från alla u-länder – inte bara från de minst utvecklade länderna (MUL). Från svensk sida har liberaliseringar på dessa områden varit av utpräglat intresse under många år. Trots de insatser som gjorts på detta område inför WTO-förhandlingarna anser vi att ytterligare ansträngningar borde ha lagts ned på att få till stånd mer långtgående liberaliseringar inom jordbruks- och teko-områdena. Inom EU bör ett målmedvetet arbete påbörjas för att ta fram en plan för successiv total avveckling av jordbruksskyddet. Sverige bör med stor kraft driva att i-länderna avskaffar samtliga exportstöd på jordbruksområdet. Det finns flera skrämmande exempel på att rika länder dumpar sin produktion i fattiga länder till mycket låga priser och slår ut de inhemska producenterna.

Inte minst inom EU är det väsentligt att Sverige förespråkar en linje som innebär ytterligare avregleringar, vilket kommer att gynna såväl utvecklingsländernas export till den europeiska marknaden som konsumenterna i Europa. Enligt utskottets mening bör Sverige verka för ökad öppenhet och transparens inom EU.

När det gäller inre marknadsfrågor anser vi i likhet med Moderata samlingspartiet (mot. 2002/03:U323) och Folkpartiet (mot. 2002/03:K432) att arbetet på att utvidga, avreglera och utvidga den inre marknaden måste accelereras i syfte att bygga ett ekonomiskt uthålligt och välmående samhälle. Även om sysselsättningen tillhör de frågor som bäst löses på nationell eller regional nivå bör sysselsättningen kunna främjas genom att avveckla de återstående hindren för fri rörlighet på den inre marknaden.

Motionerna 2002/03:K432 (fp), 2002/03:U290 (kd), 2002/03:U322 (m) och 2002/03:U323 (m) tillstyrks därför i aktuella delar, medan motion 2002/03:U298 (c) avstyrks i berörda delar.

3. Vissa EU-frågor (punkt 4)

av Åsa Torstensson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 3. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:U298 yrkandena 7, 8 och 16 och avslår motionerna 2002/03:K432 yrkande 12, 2002/03:U290 yrkande 5, 2002/03:U322 yrkande 2 och 2002/03:U323 yrkandena 5 och 10.

Ställningstagande

Sverige bör – såsom förordas i motion 2002/03:U298 (c) – påverka EU:s handelspolitik i en för u-länderna mer positiv inriktning. Traditionellt har EU stimulerat tillverkning och export bl.a. genom att erbjuda tullsänkningar inom gemenskapen. Enligt min uppfattning skulle det vara ett steg i rätt riktning att införa tull- och kvotfritt tillträde för de minst utvecklade ländernas export till alla industriländer.

EU:s handelspolitik skall främja rättvis handel och hållbar utveckling. Resultaten har varit alltför blygsamma även på de områden där EU har varit tillmötesgående. Fattiga länder går miste om stora belopp årligen på grund av handelsbarriärer från de rika ländernas sida. Utskottet har tidigare uttryckt (bet. 2000/01:NU9 s. 18) stor tillfredsställelse över att beslutsprocessen inom EU lett fram till resultatet att de fattigaste länderna kommer att få fullständig tullfrihet till EU-länderna. Detta bör dock gå snabbare än vad som nu förutses. Framför allt bör det bli ett stopp för EU:s dumpning av socker samt omedelbart och fullständigt tillträde för de minst utvecklade ländernas sockerexport.

En fri handel är en motor för tillväxt i alla länder men innebär särskilt för de fattigare länderna en möjlighet att förbättra sin position. Jag vill starkt framhålla det angelägna i ett bättre tillträde till EU:s och andra i-länders marknader för t.ex. jordbruksvaror och teko från alla u-länder – inte bara från de minst utvecklade länderna (MUL). Enbart en liberalisering av handeln är dock inte en lösning. Ett av problemen är att fattigare länder inte haft möjlighet att mobilisera investeringar, varken inhemska eller utländska, trots en liberalisering. Ojämlighet i den globala ekonomin är en underliggande orsak.

Jag anser att i-ländernas exportstöd till jordbruksprodukter i dag utgör ett allvarligt hinder mot u-ländernas möjligheter att exportera på världsmarknaden. Sverige bör med stor kraft driva att i-länderna avskaffar sådana exportstöd i fortsättningen.

EU:s ställning i världshandeln bör användas offensivt, t.ex. för att driva miljökrav. En övergripande målsättning bör därför vara att införa ett ”grönt” tullsystem, dvs. generösare tullbestämmelser för exportörer som uppfyller vissa fastställda miljökrav.

Motion 2002/03:U298 (c) tillstyrks i berörda delar. Övriga motionsyrkanden avstyrks.

4. Handel och miljö m.m. (punkt 6)

av Mikael Odenberg (m), Eva Flyborg (fp), Ulla Löfgren (m), Stefan Hagfeldt (m), Nyamko Sabuni (fp) och Lars Lindén (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse:

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 4. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:U262 yrkande 9

och 2002/03:U296 yrkande 12 och avslår motionerna 2002/03:U263 yrkande 12, 2002/03:U293 yrkande 7, 2002/03:N240 yrkandena 1–3, 2002/03:N311 yrkandena 1–3, 2002/03:N321 yrkandena 1–3, 2002/03:N388 och 2002/03:N396 yrkande 33.

Ställningstagande

Vi är medvetna om att frågan om handel och miljö m.m. är känslig i förhållandet mellan industriländer och utvecklingsländer och att det föreligger svårigheter att hitta en balanserad lösning. Många utvecklingsländer ser de krav som reses från industriländernas sida beträffande mänskliga rättigheter som svepskäl för fortsatt protektionism från industriländerna gentemot utvecklingsländerna. Om mänskliga rättigheter skall ingå i WTO:s agenda måste det därför finnas tydliga regler som inte lämnar utrymme för sådant missbruk.

Enbart WTO kan inte skapa tillräckliga förutsättningar för mänskliga rättigheter, rättvisa och social utveckling i enskilda länder. Dessa förutsättningar måste i första hand åstadkommas nationellt. WTO och frihandel med stabila och rättvisa spelregler är däremot betydelsefulla medel för att uppnå de bredare utvecklingsmålen. Förhandlingarna i WTO innebär också en möjlighet att utveckla ett brett regelverk som svarar mot de nya krav som globaliseringen ställer. Utskottet stöder inriktningen att WTO-förhandlingarna skall bidra till en hållbar ekonomisk, social och ekologisk utveckling för jordens alla länder.

Resultatet av ministermötet i Doha utgjorde ett politiskt genombrott för miljöfrågorna inom WTO. FN:s Global compact och OECD:s riktlinjer för multinationella företag är av stor vikt för att fästa uppmärksamheten på problemen i skärningspunkten mellan handel och miljö respektive mänskliga rättigheter. Förhoppningen är att allt fler företag skall ansluta sig till Global compact och utarbeta egna planer för att uppfylla målen. Samtidigt bör det undersökas hur efterlevnaden skall kunna kontrolleras. Konsumenterna har också ett ansvar att granska företagen och genom sina inköp styra företagen i önskad riktning. Regeringen bör enligt vår mening utöka sitt samarbete med näringslivet för att uppmäna och stödja företagen att utarbeta etiska uppförandekoder samt säkerställa en god kontroll av efterlevnaden. Genom att enskilda svenska företag tar problemen på allvar och visar att de är socialt och etiskt medvetna kan de också skaffa sig konkurrensfördelar. Företagens egna engagemang är av stor betydelse enligt vår uppfattning. Detta innebär dock inte att frivillighet kan ersätta väl fungerande lagar och regler.

Marknadsekonomi och öppenhet hänger ihop med mänskliga rättigheter. Globaliseringen rymmer därför stora möjligheter till ökad respekt för mänskliga rättigheter. I dessa frågor delar vi de uppfattningar som framförs i motionerna 2002/03:U262 (kd) och 2002/03:U296 (kd). Dessa motioner tillstyrks i här behandlade delar. Övriga motionsyrkanden avstyrks.

5. Exportkreditfrågor (punkt 7)

av Ingegerd Saarinen (mp) och Gunilla Wahlén (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 5. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:N240 yrkande 4, 2002/03:N311 yrkande 4 och 2002/03:N321 yrkande 4 och avslår motionerna 2002/03:MJ428 yrkandena 11 och 49, 2002/03:MJ432 yrkande 27, 2002/03:N289 och 2002/03:N306 yrkande 29.

Ställningstagande

Vi ansluter oss till den uppfattning som kommer till uttryck i motionerna 2002/03:N240 (mp) och 2002/03:N311 (v), nämligen att Sverige bör förändra reglerna så att offentlig kredit- och garantigivning enbart kan ges till företag som följer grundläggande regler för arbetsrätt, miljö och när det gäller mänskliga rättigheter. Sverige bör enligt vår mening kunna vara ett föregångsland i denna fråga.

Regeringen bör ta initiativ till ändrade regler för EKN i enlighet med vad vi har anfört här. Motionerna 2002/03:N240 (mp), 2002/03:N311 (v) och 2002/03:N321 (c) tillstyrks därför i aktuella delar. Övriga motionsyrkanden avstyrks.

6. Exportkreditfrågor (punkt 7)

av Lars Lindén (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 6. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:MJ432 yrkande 27 och 2002/03:N289 och avslår motionerna 2002/03:MJ428 yrkandena 11 och 49, 2002/03:N240 yrkande 4, 2002/03:N306 yrkande 29, 2002/03:N311 yrkande 4 och 2002/03:N321 yrkande 4.

Ställningstagande

I likhet med vad som anförs i motionerna 2002/03:MJ432 (kd) och 2002/03:N289 (kd) anser jag att många länder i väst bidrar till en ohållbar utveckling i u-länderna genom att de nationella exportkreditnämnderna ger finansiellt stöd till miljöskadliga investeringar i utvecklingsländer. När svenska entreprenörer är verksamma utomlands är det inte ovanligt att projektens finansiering stöds av statliga exportgarantier och exportkrediter. Projekt som innebär negativ miljöpåverkan kan därigenom få stöd via skattse- deln.

EKN:s nya miljöpolicy är inte heltäckande och det är också EKN själv som avgör om ett projekt skall få medel beviljade. Mot denna bakgrund anser jag att en obligatorisk miljöprövning skall föregå alla beslut om statliga exportkrediter. Regeringen bör ta initiativ till ändrade regler för EKN i enlighet med vad jag har anfört här. Ovan nämnda motioner tillstyrks därför i tillämpliga delar; övriga motionsyrkanden avstyrks.

Särskilt yttrande

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttrande. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

WTO-systemet (punkt 2)

av Ingegerd Saarinen (mp).

Jag vill trycka på vikten av att ökad öppenhet och hänsyn till u-länderna ligger till grund för förhandlingarna om investeringsavtal.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden

2002/03:K432 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder för att stärka den inre marknaden och bekämpa en fortsatt ökning av arbetslösheten.

2002/03:L247 av Inger René m.fl. (m):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om frihandel.

2002/03:U262 av Holger Gustafsson m.fl. (kd):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förbättra världshandelsorganisationen WTO:s tvistlösningsmekanism.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen skall förhandla fram arbetsformer för ökad öppenhet inom WTO samt föra en dialog med det civila samhället.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige måste vidareutveckla samarbetet med näringslivet kring etiska uppförandekoder så att de samordnas och kontrolleras på ett fullgott sätt.

2002/03:U263 av Lotta N Hedström m.fl. (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att FN, IMF, WTO och Världsbanken måste reformeras, öppnas upp och få ändrade regler så att de tar ansvar för en mer solidarisk fördelning, miljöansvar och ett mer rättvist regelsystem.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att WTO:s nästa förhandlingsrunda måste bli en utvecklingsrunda som tar hänsyn till utvecklingsländernas krav och behov för en rättvisare handel.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att WTO bör förändras till en mer demokratisk och mer öppen organisation, liksom att WTO bör verka för en social, rättvis och ekologiskt hållbar utveckling.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det skall införas sociala och miljömässiga klausuler i handelsavtalen.

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att världshandeln och den globala ekonomin behöver långsiktigt hållbara och ekologiska spelregler.

2002/03:U290 av Rosita Runegrund m.fl. (kd):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att inom EU verka för att tullarna mot världens 49 fattigaste länder tas bort snabbare även för bananer, ris och socker.

2002/03:U293 av Gudrun Schyman m.fl. (v):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om relationen mellan WTO och andra internationella avtal.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om internationella förhandlingar om regler för handel med tjänster.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om bindande regler för transnationella företag så att de kan hållas ansvariga för brott mot mänskliga rättigheter, fackliga rättigheter och miljöregler var de än genomförs i världen.

2002/03:U294 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder för ökad frihandel.

2002/03:U295 av Göran Lenmarker m.fl. (m):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige måste värna frihandeln genom att inom EU och WTO ständigt arbeta för lägre tullar och avskaffande av handelshinder.

2002/03:U296 av Holger Gustafsson m.fl. (kd):

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en bredare WTO-agenda för bättre implementering av mänskliga rättigheter i världshandelssystemet.

2002/03:U298 av Agne Hansson m.fl. (c):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om en öppen och rättvis handel mellan i- och u-världen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om utvecklingsländernas förslag till förbättringar av den framtida processen i WTO.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om betydelsen av ett framgångsrikt resultat av den nuvarande världshandelsrundan.

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att Sverige fortsatt bör påverka EU:s handelspolitik i en för u-länderna mer positiv riktning.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att införa ett ”grönt” tullsystem, dvs. generösa tullbestämmelser.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att säkerställa möjligheten till särbehandling av u-länderna inom WTO.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om ett stopp för EU:s dumpning av socker och ett omedelbart och fullständigt tillträde för de minst utvecklade ländernas (MUL) sockerexport.

2002/03:U322 av Bo Lundgren m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige inom EU och WTO skall verka för avskaffande av tullar och handelshinder.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att EU:s förhandlingsbud inför millennierundan bör vara att avskaffa industritullarna till i-länder och anta en bindande plan för övergången till en fri marknad för jordbruksprodukter.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stärka WTO:s tvistlösningssystem.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av ett multilateralt regelsystem för investeringar.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att inom WTO anta etiska regler för att bekämpa korruption.

2002/03:U323 av Bo Lundgren m.fl. (m):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att EU skall verka för att utvidga den inre marknaden och avskaffa monopol.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att EU skall avveckla sina tullar och antidumpningsåtgärder.

2002/03:So314 av Per Bill och Gunnar Axén (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av åtgärder för att påskynda avskaffandet av EU:s förbud mot försäljning av snus.

2002/03:MJ428 av Maud Olofsson m.fl. (c):

11. Riksdagen begär att regeringen tillsammans med svenska miljöteknikföretag lägger fast en strategi för ökad miljöteknikexport.

49. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en snabbutredning för att se på vilka sätt Sverige kan ta initiativet då det gäller klimatneutral och klimatpositiv export.

2002/03: MJ432 av Alf Svensson m.fl. (kd):

27. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att obligatorisk miljöprövning skall föregå alla beslut om statliga exportkrediter.

2002/03: N240 av Ingegerd Saarinen m.fl. (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av bindande regelverk för transnationella företag.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige skall verka pådrivande inom både FN och EU för att skapa internationellt bindande regelverk för transnationella företag.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning av hur ett globalt och nationellt regelverk för bindande regelverk för transnationella företag skall utformas.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning av på vilket sätt Exportkreditnämndens och Svensk Exportkredits kredit- och garantigivning skulle kunna användas som ett verktyg för att förmå svenska företag att leva upp till uppförandekoder, som exempelvis Swedish Social Compact.

2002/03: N263 av Eva Flyborg m.fl. (fp):

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om frihandel.

2002/03: N289 av Ingemar Vänerlöv (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om införande av en obligatorisk miljöprövning vid alla beslut om statliga exportkrediter och exportgarantier.

2002/03: N306 av Maud Olofsson m.fl. (c):

29. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en strategi för att främja export av svensk miljöteknik.

2002/03: N311 av Sven-Erik Sjöstrand och Kjell-Erik Karlsson (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av bindande regelverk för transnationella företag.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige skall verka pådrivande inom både FN och EU för att skapa internationellt bindande regelverk för transnationella företag.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning av hur ett globalt och nationellt bindande regelverk för transnationella företag skall utformas.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning av på vilket sätt Exportkreditnämndens och Svensk Exportkredits kredit- och garantigivning skulle kunna användas som ett verktyg för att förmå svenska företag att leva upp till uppförandekoder, som t.ex. Swedish Social Compact.

2002/03:N321 av Johan Linander (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av bindande regelverk för transnationella företag.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige skall verka pådrivande inom både FN och EU för att skapa internationellt bindande regelverk för transnationella företag.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning av hur ett globalt och nationellt bindande regelverk för transnationella företag skall utformas.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning av på vilket sätt Exportkreditnämndens och Svensk Exportkredits kredit- och garantigivning skulle kunna användas som ett verktyg för att förmå svenska företag att leva upp till uppförandekoder, som exempelvis Swedish Social Compact.

2002/03:N382 av Claes-Göran Brandin m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att EU:s export- och försäljningsförbud av snus snarast avskaffas.

2002/03:N388 av Jan Emanuel Johansson och Berndt Ekholm (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av bindande regelverk för transnationella företag avseende sociala och miljömässiga frågor.

2002/03:N396 av Ingegerd Saarinen (mp):

33. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om lagligt bindande uppförandekoder.